

राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान मार्गदर्शक सूचना पुस्तिका

महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर,
पुणे-४११००५.

दुरध्वनी -०२०-२५५३४८६०, फॅक्स -०२०-५५११३०२.

ईमेल - mshmpbmed@gmail.com.

संकेतस्थळ - www.mahanhm.gov.in

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय	पान क्रमांक
१.	प्रस्तावना	३-५
२.	राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान - संक्षिप्त	६-७
३.	लागवड साहित्य निर्मिती घटक योजना	७-९
४.	औषधी वनस्पतींची लागवड करणे घटक योजना	९-११
५.	काढणीतोर व्यवस्थापन	११-१२
६.	प्रक्रिया व मुल्यवर्धन घटक योजना	१२-१४
७.	कृषि हवामान विभागानुसार निश्चित केलेले महाराष्ट्र राज्यातील औषधी वनस्पती प्रजातींचे 'समुह'	१५-१८
८.	नोंदणीकरण प्रक्रिया, सुचना व नोंदणी अर्ज	१९-३४
९.	आदर्श रोपवाटिके स्थापन करण्यासाठी लाभार्थीने करावयाचा अर्ज व प्रस्ताव नमुना	३५-३७
१०.	औषधी वनस्पतीची लागवड करण्यासाठी लाभार्थीने करावयाचा अर्ज	३८-४०
१०.	परिशिष्ट अ व परिशिष्ट ब	४१-४५
११.	विहित प्रपत्रे नमुने	४६-५०
१२.	राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियानतर्गत विविध घटक योजनेतील मंजूरीचे अधिकार दर्शविणारा तक्ता.	५१-५२

केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान योजना

पुरातन काळापासून मानवी आरोग्यासाठी औषधी वनस्पती मानवी जीवनात महत्वाची भूमिका पार पाडत आहेत. हल्ली, भारतातील ग्रामीण जनता व आदिवासी लोक त्यांच्या दैनंदिन गरजांकरिता सभोवतालच्या वनस्पतींवर/जंगलावर मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून आहेत. औषधी वनस्पतीकडे केवळ आरोग्याच्या देखभालीचे साधन म्हणून पाहिले जाते असे नाही, तर ही पिके खात्रीशीर उत्पन्नाची साधने होऊ शकतात. भारतातील औषधी वनस्पतीसंबंधित व्यापाराचे मूल्य रु. ३८४ कोटी इतके आहे (एक्झिम बँक अहवाल २००३) आणि ते यापुढे दिवसेंदिवस वाढत जाणार आहे. हर्बल उत्पादनाची आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठ यू.एस.डॉलर ६२ बिलियन (रु. ७६ लक्ष कोटी) इतकी अंदाजित केली आहे. औषधी वनस्पती व्यापाराच्या जागतिक बाजारपेठेतील भारताचा हिस्सा ०.५ टक्के पेक्षा कमी आहे. भारताची अंतर्गत क्षमता, ज्यात औषधी वनस्पतीच्या वाढीसाठी उपलब्ध असलेली जैविक विविधता, तांत्रिक/शेतकी क्षमता, प्रबळ निर्मिती क्षेत्र यांचा समावेश आहे, हे लक्षात घेता औषधी वनस्पती क्षेत्रांमध्ये देशांतर्गत गरजा पूर्ण झाल्यावर, मोठ्या प्रमाणावर निर्यातीची संधी निर्माण होऊ शकेल.

देशातील कृषि हवामान विविध प्रकारच्या औषधी वनस्पतींची लागवड करण्याकरिता अनुकूल आहे. औषधी वनस्पतींच्या उत्पादनासाठी मनुष्यबळ लागत असल्याने शेतक-यांना, विशेष करून ग्रामीण जनता/आदिवासी यांना रोजगारांच्या वाढीव संधी निर्माण करते व त्यांचे उत्पन्न वाढवते. औषधी वनस्पतींची लागवड ही तृणधान्ये, बागायती पिके इत्यादींच्या तुलनेत अधिक पारिश्रमिक मिळवून देणारी आहे.

भारतात वैविध्यपूर्ण औषधी वनस्पतीची समृद्धता आहे. आयुर्वेद, सिद्ध, युनानी व होमिओपॅथी या औषधी पध्दतींच्या उत्पादनामध्ये वापरण्यात येणा-या वनौषधींच्या कच्च्या मालाचा ९० टक्के पुरवठा हा वनांमधून होतो. हा वन्यस्रोत दिवसेंदिवस झपाट्याने कमी-कमी होत चालला आहे म्हणून औषधी वनस्पतींचे संवर्धन करण्याची व दिर्घकाळ वापरासाठी टिकवून ठेवण्याची गरज आहे. सध्या, वनांमधून औषधी वनस्पती गोळा करण्याच्या प्रक्रियेला पर्याय म्हणून वनस्पतीचे दिर्घकालिक संवर्धन हा नक्कीच उत्तम पर्याय आहे. शेतक-यांना लाभ मिळवून देण्यासाठी ही एक सामर्थ्यशाली उपाययोजना ठरू शकते.

सध्या औषधी वनस्पतीचे क्षेत्र हे सुसंघटीत नाही आणि त्याकडे विशेष लक्ष पुरवण्याची आवश्यकता आहे. सरकारी क्षेत्रातील विविध मंत्रालये व विभाग, स्वयंसेवी संघटना आणि खाजगी क्षेत्रातील व्यक्ती या यासाठी विविध प्रकारे प्रयत्न करीत असल्या तरीही या प्रयत्नांमध्ये समन्वय साधण्याची व त्यात सुसूत्रता आणण्याची आवश्यकता आहे. औषधी वनस्पतींशी संबंधित धोरणांचा समन्वय साधण्यासाठी व त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी राष्ट्रीय व राज्य स्तरांवर उचित संस्थात्मक सहयोग साधणे सुकर होईल आणि प्रयत्नांची पुनरावृत्ती टाळली जाईल, म्हणून या क्षेत्रासाठी धोरणे आखण्यासाठी या क्षेत्रामध्ये गुंतवणूकीला प्रोत्साहन देतील अशा योजना व प्रकल्प हाती घेऊन त्यांच्यामार्फत या क्षेत्रातील संभाव्य साधन संपत्तीचा विकास करण्याकरिता **राष्ट्रीय औषधी वनस्पती मंडळ** ही राष्ट्रीय स्तरावरील संस्था व राज्यस्तरावर **महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ**, पुणे ही संस्था स्थापना करण्यात आलेली आहे.

औषधी वनस्पती क्षेत्राच्या विकासासाठी औषधी वनस्पतीच्या प्रजातींचा प्राधान्यक्रम ठरविणे व लागवडीसाठी प्रजातीची निवड करणे या दृष्टीने एकूण ८० औषधी वनस्पती प्रजातींची ओळख पटवून राज्य स्तरांवर त्यांना प्राधान्यक्रम देण्यात आला आहे. महाराष्ट्र राज्यासाठी महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळाने राज्यातील कृषी हवामान विभागानुसार व बाजारपेठ मागणीचा विचार करून एकूण ८० औषधी वनस्पती प्रजाती निश्चित केलेल्या आहेत. (समुह १ ते ४ मधील औषधी वनस्पती प्रजाती) त्यापैकी महत्वाच्या प्रजाती पुढीलप्रमाणे - आवळा, अशोक, अश्वगंधा, बेल, भूमी-अमलाकी, ब्राम्ही, चंदन, चिराइत, गुडमार, गुग्गुळ, इसबगोल, कलिहारी, काळमेघ, कोकम, कुटकी, मुलेठी, सफेद मुसळी, पथ्यर-चूर (कोलीयस), पिंपळी, सर्पगंधा, सेना, शतावरी, तुळस, वावडिंग इ. औषधी वनस्पती क्षेत्राचा विकास करण्याकरिता औषधी वनस्पती क्षेत्रातील सर्व घटक उदा. लागवडदार, व्यापारी, निर्माते, निर्यातदार आणि इतर अन्य घटकांचा समन्वय साधण्यासाठी एकसंघ दृष्टीकोनाची गरज आहे.

देशातील औषधी वनस्पती क्षेत्राचे कार्य व त्याच्या विकासाला चालना देण्याच्या दृष्टीने राष्ट्रीय औषधी वनस्पती मंडळाने प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीकरिता वित्तीय सहाय्य योजनेबाबत मार्गदर्शक सूचना जारी केल्या आहेत.

औषधी वनस्पतींचे मोठ्या प्रमाणातील उत्पादन, वनस्पतीची लागवड करणे, कापणी, संस्करण, साठवण, आवेष्टन इत्यादींच्या तंत्रामध्ये मूल्यवर्धित करणे आणि औषधी वनस्पतींची बाजारपेठ विकसित करणे ही या योजनेची मुख्य उद्दिष्टे आहेत. या योजनेतर्गत विविध शासकीय विभाग व अशासकीय संस्था, सहकारी संस्था आणि अन्य हितसंबंधीत देखील अर्थसहाय्यासाठी पात्र ठरतील.

औषधी वनस्पती क्षेत्राची वाढ व विकासासाठी सहभागी होवू इच्छिणा-या सर्वच घटकांना ही योजना फारच उपयुक्त ठरेल. देशामध्ये औषधी वनस्पतींच्या क्षेत्रात क्रांती घडविण्यासाठी अधिकाधिक घटकांनी या क्षेत्रामध्ये गुंतवणूक करावी म्हणून त्यांना प्रोत्साहन देण्याकरिता, मंडळाच्या योजनांचा दूरगामी फायदा होईल आणि त्यामुळे जनतेचे आरोग्य उत्तम राहण्यास व त्यांची भरभराट होण्यास मदत होईल.

- १) औषधी वनस्पती लागवडीस प्रोत्साहन, पाठींबा व आर्थिक सहाय्य देवून औषधी वनस्पतींची लागवड शेती पध्दतीमध्ये आणून शेतक-यांचे उत्पन्न वाढविण्यास मदत करणे.
- २) औषधी वनस्पतींच्या लागवडीबरोबर आदर्श कृषी पध्दती (GAP) व आदर्श कृषि व गोळा करण्याच्या पध्दतीचा (GACPs) अवलंब करून जागतिक दर्जा व गुणवत्तेचा माल उत्पादीत करून तो औषधी निर्माते व उद्योगाला पुरवठा करणे व निर्यातीस चालना देणे.
- ३) औषधी वनस्पती प्रक्रिया झोन/समुह स्थापन करून औषधी वनस्पतींची लागवड, साठवण, मूल्यवर्धन, विपणन या बाबींमध्ये समन्वय साधणे. या क्षेत्रात उद्योजकांसाठी पायाभूत सुविधांचा विकास करून या झोनमध्ये प्रक्रिया केंद्रांची स्थापना करणे.
- ४) औषधी वनस्पतींच्या गुणवत्तापूर्ण मालाच्या निर्मितीसाठी आदर्श पिक पध्दती, (GAP) आदर्श गोळा पध्दती (GCP), आदर्श साठवण पध्दती (GSP) चे नोंदणीकरण व अंमलबजावणी करणे.
- ५) संशोधन आणि विकास, संस्करण, विपणन यामध्ये कार्यरत असलेल्या सरकारी व इतर राष्ट्रीय, राज्य, विभागीय (NGO/Private) संस्थाना अभियानात्मक चालना देणे.

या योजनेमध्ये औषधी वनस्पतींची लागवड ही समूह (Cluster) पध्दतीने करावयाची असून सर्व घटक योजनांचा लाभ देताना अस्तित्वात असलेले समूह व नवीन 'समूह' विकसित करण्यासाठी प्राधान्य द्यावयाचे आहे. राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान कार्यक्रमात सहभागी होऊन अर्थसहाय्य घेवु इच्छिणा-या सर्व लाभार्थीनी (शासकीय संस्था वगळून) महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ कार्यालयाकडे आगाऊ नोंदणी करणे आवश्यक राहिल. सदर नोंदणीसाठीची प्रक्रिया व नोंदणी अर्ज नमुने १ ते ५ सोबत सहपत्रित करण्यात येत आहे. तसेच राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियानाच्या विविध घटक योजनेतर्गत प्रस्ताव मंजुरी व अनुदान वितरण करण्याचे अधिकार बाबतचा तक्ता सोबत सहपत्रित करण्यात आला आहे. राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियानाच्या विविध घटक योजनेतर्गत प्रस्ताव मराठी तथा इंग्रजी भाषेत सादर करता येईल.

राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान योजनेच्या विविध घटक योजनांतर्गत देय अनुदान तपशील

अ.क्र.	बाब	मापदंड	देय अनुदान
१.	लागवड साहित्य तयार करणे		
	अ. सार्वजनिक क्षेत्र		
	१. आदर्श रोपवाटिका (मोठी)- ४ हेक्टर	रु. २० लक्ष	कमाल रु. २० लक्ष
	२. आदर्श रोपवाटिका (लहान)- १ हेक्टर	रु. ४ लक्ष	कमाल रु. ४ लक्ष
	ब. खाजगी क्षेत्र		
	१. आदर्श रोपवाटिका (मोठी)- ४ हेक्टर	रु. २० लक्ष	प्रकल्प खर्चाच्या ५० टक्के कमाल रु. १० लक्ष
	२. आदर्श रोपवाटिका (लहान)- १ हेक्टर	रु. ४ लक्ष	प्रकल्प खर्चाच्या ५० टक्के कमाल रु. २ लक्ष
२.	औषधी वनस्पतीची लागवड		
	१. नष्टप्राय होण्याचा धोका असलेल्या व आयुष उदयोगाकडून मोठ्या प्रमाणात मागणी असलेल्या औषधी वनस्पती प्रजाती	परिशिष्ट १ व २ नुसार.	प्रति हेक्टरी लागवड खर्चाच्या ७५ टक्के
	२. नष्टप्राय होण्याच्या मार्गावर व ज्यांचा पुरवठ्याचा स्रोत खालावत आहे अशा औषधी वनस्पती प्रजाती	परिशिष्ट १ व २ नुसार.	प्रति हेक्टरी लागवड खर्चाच्या ५० टक्के
	३. आयुष उदयोगाकडून व निर्यातीसाठी मागणी असलेल्या औषधी वनस्पती प्रजाती.	परिशिष्ट १ व २ नुसार.	प्रति हेक्टरी लागवड खर्चाच्या २० टक्के
३.	काढणीतोर व्यवस्थापन		
	१. वाळवणी गृह	रु. ५ लक्ष	स्वयंसहायता गट/सहकारी संस्था/सार्वजनिक संस्था यांच्यासाठी १०० टक्के अर्थसहाय्य. खाजगी क्षेत्रासाठी ५० टक्के अर्थसहाय्य.
	२. साठवण गृह	रु. ५ लक्ष	स्वयंसहायता गट/सहकारी संस्था/सार्वजनिक संस्था यांच्यासाठी १०० टक्के अर्थसहाय्य. खाजगी क्षेत्रासाठी ५० टक्के अर्थसहाय्य.
४.	प्रक्रिया व मुल्यवर्धन		
	१. प्रक्रिया केंद्र	रु. २०० लक्ष	प्रकल्प खर्चाच्या २५ टक्के कमाल रु. ५० लक्ष.
	२. तपासणी प्रयोगशाळेची स्थापना करणे	रु. १०० लक्ष	प्रकल्प खर्चाच्या ३० टक्के कमाल रु. ३० लक्ष.
	३. पणन प्रोत्साहन. (Market Promotion)	रु. १० लक्ष	प्रकल्प खर्चाच्या ५० टक्के
	४. पणन अभ्यास (Market intelligence)	प्रकल्प आधारित	प्रकल्प आधारित
	५. करार पध्दतीच्या शेतीस चालना.	प्रकल्प आधारित	प्रकल्प आधारित
	६. पणन सुविधा (Marketing infrastructure)	ग्रामीण मंडीसाठी (बाजार) - रु. १० लक्ष राज्य/जिल्हा पातळीवरील मंडीसाठी - रु. २०० लक्ष	प्रकल्प आधारित. सार्वजनिक क्षेत्र/स्वयंसहायता गट/सहकारी संस्था साठी १०० टक्के अर्थसहाय्य
	७. तपासणी फी/प्रतिपुर्ती (Reimbursement)	तपासणी फी च्या ५० टक्के कमाल रु. ५०००/-	-
	८. सेंद्रीय/आदर्श पिक पध्दती (गॅप) प्रमाणित करणे.	रु. ५ लक्ष प्रति ५० हेक्टर समूहासाठी	राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान प्रमाणे
	९. पिक विमा	अधिशुल्क (Premium) चे ५० टक्के	-

१) लागवड साहित्य तयार करणे

योजनेचे उद्दिष्ट -

औषधी वनस्पतीच्या नवीन लागवडीसाठी दर्जेदार लागवड साहित्य उपलब्ध होणाऱ्या दृष्टीने सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्रात ४ हेक्टर क्षेत्रावर (मोठी) व १ हेक्टर क्षेत्रावर (लहान) आदर्श रोपवाटीकांची स्थापना करणे व अशा रोप वाटिकांना अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देणे.

आदर्श रोपवाटीका स्थापन करणे घटक योजनेतर्गत घ्यावयाची आवश्यक विकास कामे-

- प्रतिकूल हवामाना पासून मातृवृक्ष संगोपन करण्यासाठीची सुविधा.
- नेट हाऊसमध्ये रोपे तयार करणे.
- फॉर्गींग व ठिबक सिंचन सुविधा उभारून रोपे उत्पादीत करणे.
- किटक संरक्षित नेट हाऊसमध्ये तुषारसिंचन, प्रकाश चाळणी/छाननी सुविधा उपलब्ध करून रोपांना कठीणपणा (Hardening) आणणे.
- जलसिंचन व पाणी साठवण सुविधेसाठी पंप हाऊस सुविधा उभारणे.
- माती निर्जंतुकीकरण संयंत्र सुविधा निर्माण करणे.

मोठी रोपवाटीका (४ हेक्टर) प्रस्तावित खर्च -

अ.क्र.	विकास कामे	परिमाण	क्षेत्र/संख्या	संभाव्य खर्च (रु.)
१.	पॉली हाऊस अधिक ठिबक/तुषार सिंचन अधिक फॉर्गर्स सुविधेसह	रु. ६००/- प्रति चौ.मी.	५०० चौ.मी.	३,००,०००/-
२.	शेडनेट - किटक संरक्षित जाळीसह	रु. ३००/- प्रति चौ.मी.	१५०० चौ.मी.	४,५०,०००/-
३.	मिस्ट चेंबर	रु. ८००/- प्रति चौ.मी.	२५० चौ.मी.	२,००,०००/-
४.	मातृवृक्ष लागवड	रु. ४५,६००/- प्रति हेक्टर	२.५ हेक्टर	१,१४,०००/-
५.	तुषारसिंचन सुविधा, Structure for Servicing	-	-	२,००,०००/-
६.	मातृवृक्षासाठी ठिबक	रु. ४०,०००/- प्रति हेक्टर	२.५ हेक्टर	१,००,०००/-
७.	पाणी साठवण सुविधा	-	-	२,००,०००/-
८.	माती निर्जंतुकीकरण संयंत्र - (Steam sterilization with boiler)	-	-	१,५०,०००/-
९.	रोपवाटीका उपकरणे अधिक	-	-	२,८६,०००/-
	एकूण			२०,००,०००/-

लहान रोपवाटीका (१ हेक्टर) प्रस्तावित खर्च -

अ.क्र.	विकास कामे	परिमाण	क्षेत्र/संख्या	संभाव्य खर्च (रु.)
१.	शेडनेट - ठिबक/तुषार सिंचन अधिक फॉगर्स सुविधेसह	रु. ३००/- प्रति चौ.मी.	५०० चौ.मी.	१,५०,०००/-
२.	मातृवृक्ष लागवड	रु. ८०,०००/- प्रति हेक्टर	०.४० हेक्टर	३२,०००/-
३.	मातृवृक्षासाठी ठिबक	रु. ४०,०००/- प्रति हेक्टर	०.४० हेक्टर	१६,०००/-
४.	पाणी साठवण सुविधा	-	-	७५,०००/-
५.	माती निर्जंतुकीकरण संयंत्र (Solariazation)	-	-	५,०००/-
६.	रोपवाटीका उपकरणे अधिक Opertational Cost	-	-	१,२२,०००/-
	एकूण			४,००,०००/-

योजनेसाठी पात्र लाभार्थी

अ) सार्वजनिक क्षेत्र

सार्वजनिक क्षेत्रातील शासकीय फळ रोपवाटीका कृषि विद्यापीठे, राज्य शासनाच्या इतर संशोधन संस्था इत्यादी ठिकाणी राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अंतर्गत रोपवाटिका स्थापन करण्यासाठी अर्थसहाय्य देय राहिल. सार्वजनिक क्षेत्रातील मोठ्या (४ हेक्टर) रोपवाटिका उभारणी साठी १०० टक्के व कमाल रु. २०.०० लक्ष तर लहान (१ हेक्टर) रोपवाटिका उभारणी साठी १०० टक्के व कमाल रु. ४.०० लक्ष अर्थसहाय्य देय राहिल.

ब) खाजगी क्षेत्र

खाजगी क्षेत्रातर्गत आदर्श रोप वाटीका स्थापन करणे योजनेचा लाभ घेण्यासाठी वैयक्तिक लाभार्थी, सहकारी संस्था, अशासकीय संस्था, कृषि विज्ञान केंद्र इत्यादींना या योजनेत सहभागी होता येईल. खाजगी क्षेत्रातील मोठ्या (४ हेक्टर) रोपवाटिका उभारणी साठी ५० टक्के व कमाल रु. १०.०० लक्ष तर लहान (१ हेक्टर) रोपवाटिका उभारणी साठी ५० टक्के व कमाल रु. २.०० लक्ष अर्थसहाय्य देय राहिल. खाजगी क्षेत्रासाठी सदरची योजना ही बँक कर्जाशी निगडीत असून प्रकल्प खर्चाच्या किमान २० टक्के कर्ज घेणे आवश्यक राहिल. तथापि सहकारी संस्था, मंडळे, कंपनी, स्वयंसहायता गट, ट्रस्ट, इ. हे या योजनेचा लाभ घेऊ इच्छित असल्यास व ते आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असल्यास त्यांच्यासाठी बँक कर्जाची अट शिथिल राहिल. परंतु त्यासाठी पुराव्यास्तव संस्थेच्या आर्थिक सक्षमतेबाबत दस्तऐवज - बँक प्रमाणपत्र, मागील ३ वर्षांचा आर्थिक ताळेबंद अहवाल इ. दस्तऐवज प्रस्तावासोबत सादर करावे लागतील.

या घटक योजनेसाठी लाभार्थीच्या अटी व शर्ती

- १) शासन निर्धारित करेल त्याच औषधी वनस्पती प्रजातीची रोप वाटीका स्थापन करावी लागेल.
- २) लाभार्थीच्या नावे जमिन असणे आवश्यक राहिल.
- ३) रोप वाटीका ज्या ठिकाणी स्थापन करावयाची आहे त्या ठिकाणी कायमस्वरूपी ओलीताची सोय असावी.
- ४) रोप वाटीका व्यवसायाचा अनुभव असावा.

- ५) सदरचा प्रस्ताव बँक कर्जाशी निगडीत असणे आवश्यक आहे.
- ६) रोप वाटीका उत्पादनासाठी अनुदानाशिवाय आवश्यक इतर खर्च करण्यास रोपवाटीका धारक तयार असावा.
- ७) मोठ्या रोपवाटीकेसाठी प्रति वर्ष किमान २-३ लाख रोपे उत्पादन व छोट्या रोप वाटीकांना ६०-७० हजार रोपे निर्मिती करणे बंधनकारक असेल.
- ८) सदरची रोपे प्रामुख्याने प्रमुख औषधी वनस्पती प्रजातींची व आवश्यकतेनुसार इतर औषधी वनस्पतींची रोपे तयार करणे आवश्यक राहिल.
- ९) रोपवाटीका विकासाचा योजनेनुसार प्रकल्प स्वरूपात आराखडा कृषि विभागास सादर करणे आवश्यक राहिल.
- १०) राष्ट्रीय औषधी वनस्पती मंडळाने प्राधिकृत केलेल्या स्वतंत्र प्रमाणीकरण यंत्रणेकडून रोपवाटीका धारकाने उत्पादित केलेल्या लागवड साहित्याचे प्रमाणीकरण करून घेणे आवश्यक आहे.
- ११) सदर रोपवाटीकेची तपासणी ही मराफऔवमं कार्यालयाने स्थापन केलेल्या समितीमार्फत करण्यात येईल. सदर तपासणी वेळी लाभार्थीने सदर समितीस योग्य ती माहिती पुरवून सहकार्य करणे बंधनकारक राहिल.

प्रस्ताव सादर करणे, मंजूरी व अनुदान वितरणाची प्रक्रिया

सदर घटक योजनेतर्गत सार्वजनिक क्षेत्रातील प्रस्ताव थेट मराफऔवमं कार्यालयाकडे संबंधित संस्थेकडून सादर करण्यात येईल. परंतु खाजगी क्षेत्रातील प्रस्ताव संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयामार्फत जिल्हा अभियान समितीच्या शिफारशीसह मंडळ कार्यालयाकडे सादर करणे आवश्यक राहिल. सदर घटक योजनेतर्गत प्राप्त प्रस्तावास मंजूरीचे अधिकार State level Steering Committee यांना असून मंजुर अर्थसहाय्य वितरीत करण्याचे अधिकार व्यवस्थापकीय संचालक, मराफऔवमं यांना आहे. सदर घटकयोजनेतर्गत मंजुर अर्थसहाय्य संबंधित लाभार्थीस आवश्यक दस्तऐवज मंडळ कार्यालयाकडे प्राप्त झाल्यानंतरच प्रकल्पासाठीच्या बँक कर्ज खात्यावर वितरीत करण्यात येईल. सदरचे अर्थसहाय्य रोपे निर्मिती प्रक्रिया सुरु झाल्यानंतरच लाभार्थीस प्रकल्पासाठीच्या कर्जखात्यावर मंडळ कार्यालयाकडून वितरीत करण्यात येईल.

२) औषधी वनस्पतींची लागवड

या योजनेनुसार औषधी वनस्पतींची लागवड ही समूह (Cluster) पध्दतीने करावयाची आहे. सदरचा कार्यक्रम राबविताना राष्ट्रीय औषधी वनस्पती मंडळाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार प्रकल्प अहवाल तयार करणे व कमीत कमी १० हेक्टर क्षेत्रावर समूह पध्दतीने लागवड करणे बंधनकारक आहे. वैयक्तिक शेतकरी सदर घटक योजनेचा लाभ घेऊ इच्छित असल्यास त्याचे लागवडीसाठीचे प्रस्तावित क्षेत्र कमीत कमी ४ हेक्टर असणे आवश्यक आहे. औषधी वनस्पतींची लागवड या घटक योजनेतर्गत परिशिष्ट अ व ब मध्ये दर्शविलेल्या प्रमाणकानुसार प्रजातीनिहाय प्रकल्प खर्चाच्या २० टक्के, ५० टक्के व ७५ टक्के एवढे वित्तीय सहाय्य देय राहिल. सदरची योजना ही बँक कर्जाशी निगडीत असून प्रकल्प खर्चाच्या किमान २० टक्के कर्ज घेणे आवश्यक राहिल. तथापि सहकारी संस्था, मंडळे, कंपनी, स्वयंसहायता गट, ट्रस्ट हे या योजनेचा लाभ घेऊ

इच्छित असल्यास व ते आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असल्यास त्यांच्यासाठी बँक कर्जाची अट शिथिल राहिल. परंतु त्यासाठी पुराव्यास्तव संस्थेच्या आर्थिक सक्षमतेबाबत दस्तऐवज - बँक प्रमाणपत्र, मागील ३ वर्षांचा आर्थिक ताळेबंद इ. दस्तऐवज प्रस्तावासोबत सादर करावे लागतील.

औषधी वनस्पती लागवड खर्चाची मर्यादा **परिशिष्ट १** मध्ये दिलेली आहे आणि लागवड करावयाच्या आणि अनुदान योग्य अशा वनस्पतींची यादी **परिशिष्ट २** मध्ये दिलेली आहे.

लागवडीसाठी लाभार्थीची पात्रता

लाभार्थीने विहित नमुन्यातील अर्ज सादर करणे आवश्यक आहे. (नमुना अर्ज सोबत सहपत्रित केलेला आहे.)

- १) योजनेचा लाभ घेण्याकरिता अटी व शर्ती मान्य असून त्यानुसार अंमलबजावणी करू याबाबत लाभार्थीस हमी द्यावी लागेल.
- २) लाभार्थी शेतक-याच्या नावे स्वतःची शेतजमीन असणे आवश्यक आहे तसेच कायमस्वरूपी ओलीताची सोय असणे आवश्यक आहे.
- ३) योजनेतर्गत शासनाने ठरवून दिलेली खर्च प्रमाणके ही लाभार्थी शेतक-यास मंजूर असतील व निश्चित केलेल्या खर्चापेक्षा अधिक खर्चाची जबाबदारी लाभधारक शेतक-यांना स्वखर्चातून घ्यावी लागेल.
- ४) औषधी वनस्पतीची लागवड सलग क्षेत्रावर करणे बंधनकारक राहिल.
- ५) सेंद्रिय पध्दतीनेच औषधी वनस्पतीची लागवड करणे लाभार्थीस बंधनकारक राहिल.
- ६) प्रकल्प मंजूरी नंतरच लाभार्थीस औषधी वनस्पतीची लागवड करणे बंधनकारक राहिल.

सेंद्रिय पध्दतीने औषधी वनस्पती लागवड करण्यासाठी घटक संच

सेंद्रिय पध्दतीने उत्पादित केलेल्या औषधी मालाला बाजारपेठेतून मागणी वाढत आहे. खाली उल्लेख केलेल्या घटकांचा सेंद्रिय शेती पध्दतीत समावेश होतो.

- हिरवळीच्या खतांचा वापर करणे, पिकांच्या अवशेषांचा आच्छादन म्हणून वापर, किटक सापळा पिकांची लागवड, बांधावर चारापिके, फळपिके, हिरवळीची खते इ. वृक्षांची लागवड करणे. इत्यादी घटकांचा एकात्मिक पध्दतीने वापर करून औषधी वनस्पतींचे उत्पादन चांगल्या प्रकारे घेता येईल.
- जमिनीत सुक्ष्म जीवाणूची वृद्धी होवून पिकास अन्नद्रव्ये उपलब्ध होण्यासाठी जीवामृत, बीजामृत, ई. एम. (E.M- Effective Micro-Organisms), क्रेफ द्रावणाचा (KREF -Kinetic Refined Formulation) इ. वापर करता येईल.
- औषधी पिकांच्या अन्नद्रव्य पोषणासाठी गरजेनुसार जमिनीत शेणखत, कंपोस्ट, बायोडायनामीक कंपोस्ट(BD), गांडूळ खत इ. चा वापर करता येईल.
- रायझोबियम, अझोटोबॅक्टर, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू इ. जैविक खतांच्या गरजेनुसार वापरामुळे हवेतील/जमिनीतील अन्नद्रव्य पिकांना सहजरीत्या उपलब्ध होवून उत्पादन वाढण्यास मदत होईल.
- जैविक किटकनाशके व जैविक नियंत्रण घटक वापरणे.

यामध्ये गरजेनुसार औषधी वनस्पतींच्या पिक संरक्षणासाठी जैविक किटकनाशके (ट्रायकोडर्मा, मेटॅरायझियम, बिव्हेरिया, पॅसिलोमायसीस इ.) तसेच परभक्षी किटक (ट्रायकोग्रामा, क्रिप्टोलेमस इ.) वापर करता येईल. याव्यतिरिक्त पिक संरक्षणासाठी वनस्पतीजन्य किटकनाशके उदा. दशपर्णीअर्क, निंबोळीअर्क इ. वापर करता येईल.

वरील सर्व निविष्ठा शक्यतो शेतावरच तयार करून वापरण्यात याव्यात किंवा संबंधित प्रमाणिकरण यंत्रणेच्या समंतीने मान्यता प्राप्त व प्रमाणित उत्पादकांकडून (Central Insecticide Board कडून परवाना प्राप्त) लाभार्थीने स्वतः खरेदी करून वापरण्यास हरकत नाही.

प्रस्ताव सादर करणे, मंजूरी व अनुदान वितरणाची प्रक्रिया

सदर घटक योजनेतर्गत प्रस्ताव संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयामार्फत जिल्हा अभियान समितीच्या शिफारशीसह अथवा थेट मराफऔवमं कार्यालयाकडे सादर करणे आवश्यक राहिल. सदर घटक योजनेतर्गत प्राप्त प्रस्तावास मंजूरीचे व अर्थसहाय्य वितरीत करण्याचे अधिकार व्यवस्थापकीय संचालक, मराफऔवमं यांना आहेत. सदर प्रकल्पाची मंजूरीपुर्व तपासणी संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्याकडून होणे अपेक्षित आहे. औषधी वनस्पतीची लागवड केल्यानंतर लाभार्थीने मंडळ कार्यालयास त्याविषयी कळविणे आवश्यक राहिल. तदनंतर मराफऔवमं स्तरावर स्थापन करण्यात आलेल्या तपासणी समितीमार्फत (Inspection Committee) सदर प्रकल्पाची तपासणी करण्यात येईल. तपासणी झाल्यानंतर व आवश्यक दस्तऐवज मंडळ कार्यालयाकडे प्राप्त झाल्यानंतरच मंजूर अर्थसहाय्यापैकी प्रथम हप्ता अनुदान (८० टक्के) संबंधित लाभार्थीस प्रकल्पासाठीच्या बँक कर्जखात्यावर वितरीत करण्यात येईल. उर्वरित २० टक्के अर्थसहाय्य प्रकल्पाचे सेंद्रीय प्रमाणीकरण प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतरच बँक कर्जखात्यावर वितरीत करण्यात येईल.

३) काढणीतोर व्यवस्थापन

१) वाळवणीगृह

काढणी केलेला कच्चा माल वाळविणे अत्यावश्यक आहे. वाळवणी प्रक्रिया ही कमी तापमानात व आरोग्यदायी वातावरणात करणे जरूरीचे आहे. याशिवाय उत्पादित मालाचे मुल्यवर्धन करण्यासाठी मालाची स्वच्छता व प्रतवारी करणे ही देखील आवश्यक बाब आहे. त्यामुळे कच्च्या मालाची टिकावू क्षमता व बाजारमूल्य वाढण्यास मदत होईल. कच्च्या मालाची वाळवणी ही क्रिया सावलीत करणे आवश्यक असल्याने शेडनेट सुविधा उभारणे आवश्यक आहे. औषधी वनस्पतीच्या समुह क्षेत्रामध्येच वाळवणीगृहाची सुविधा उभारणे लाभार्थीस बंधनकारक आहे. सदर घटक योजनेच्या तांत्रिक सुचना यथावकाश पाठविण्यात येतील.

या घटक योजनेचा लाभ स्वयंहसहाय्यता गट/सहकारी संस्था/सार्वजनिक संस्था हे घेवू शकतील व त्यांच्यासाठी १०० टक्के व कमाल रु. ५ लाख अर्थसहाय्य देय राहिल.

खाजगी क्षेत्रासाठी सदर घटक योजनेतर्गत ५० टक्के व कमाल रु. २.५० लाख. अर्थसहाय्य देय राहिल.

२) साठवण गृह

साठवण गृहासाठी लागणारा कच्चा माल जवळच्या वाळवणी गृहातून उपलब्ध होईल. सदर साठवणगृह हे वाळवणी गृह व प्रक्रिया केंद्र यामध्ये दुवा साधण्याचे काम करेल सदर साठवणगृह उभारणीची

जागा ही योग्य व पुरेशी वायुवीजन सुविधा असलेल्या ठिकाणी असावी. साठवण गृह व वाळवणगृह हे औषधी वनस्पती लागवड प्रक्षेत्रापासून फार दूर नसावी व हे औषधी वनस्पतीच्या समूहामध्ये उभारण्यात यावे. सदर घटक योजनेच्या तांत्रिक सुचना यथावकाश पाठविण्यात येतील.

या घटक योजनेचा लाभ स्वयंहसहाय्यता गट/सहकारी संस्था/सार्वजनिक संस्था हे घेवू शकतील व त्यांच्यासाठी १०० टक्के व कमाल रु. ५ लाख अर्थसहाय्य देय राहिल.

खाजगी क्षेत्रासाठी सदर घटक योजनेतर्गत ५० टक्के कमाल रु. २.५० लाख अर्थसहाय्य देय राहिल.

४) प्रक्रिया व मूल्यवर्धन

१) प्रक्रिया केंद्र

औषधी वनस्पतीच्या निश्चित केलेल्या समूहांतर्गत औषधी वनस्पती प्रक्रिया केंद्र उभारण्यात यावी. व ते ठराविक औषधी वनस्पतीच्या प्रक्रियेसाठी उभारणे बंधनकारक असेल. सदर प्रक्रिया केंद्र हे प्राधान्याने अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक वसाहतीत उभारण्यात यावे व सदर ठिकाण हे पायाभूत सोयीसुविधा, वीज, रस्ते, बंदर, रेल्वे इत्यादींशी जोडलेले असावे. सदर घटक योजनेच्या तांत्रिक सुचना यथावकाश पाठविण्यात येतील.

अर्थसहाय्याचे निकष

सदर प्रक्रिया केंद्र उभारणीसाठी २५ टक्के व कमाल मर्यादा रु. ५० लक्ष रुपये अर्थसहाय्य देय राहिल. सदर अर्थसहाय्य हे कर्जाच्या परताव्याच्या स्वरूपात राहिल. या प्रक्रिया केंद्रातून औषधी वनस्पतीची मूल्यवर्धीत उत्पादने करणे अपेक्षित आहे.

२) तपासणी प्रयोगशाळेची स्थापना

औषधी वनस्पतींच्या कच्च्या मालाची व मुल्यवर्धित उत्पादनाची तपासणी व त्याचे प्रमाणिकरण करणे हे स्थानिक विक्री व निर्यातीसाठी आवश्यक आहे. सदर तपासणी ही उपलब्ध असलेल्या प्राधिकृत तपासणी प्रयोगशाळेतून करण्यात येईल. ज्या औषधी वनस्पती समूहात/विभागात अशी सुविधा उपलब्ध नसेल त्या ठिकाणी प्रयोगशाळेची उभारणी खाजगी-सार्वजनिक सहभागातून करण्यात येईल. सदर तपासणी प्रयोगशाळा उभारणीसाठी प्रकल्प खर्चाच्या ३० टक्के व कमाल रु. ३० लक्ष अर्थसहाय्य देय राहिल. सदर घटक योजनेच्या तांत्रिक सुचना यथावकाश पाठविण्यात येतील.

३) विपणन

या घटकासाठी अर्थसहाय्य देण्याचे उद्देश खालीलप्रमाणे :

- १) औषधी वनस्पतींचे विपणन सुलभ होण्यासाठी या क्षेत्रातील ठोक बाजारपेठा, कृषि मंडी इ. ठिकाणच्या सोयीसुविधांचे बळकटीकरण करणे.
- २) ज्या ठिकाणी औषधी वनस्पती मंडी अस्तित्वात नाही त्याठिकाणी त्यांची उभारणी करणे.
- ३) शेतकरी व त्या क्षेत्रातील उदयोग/व्यापारी यांचेमध्ये दुवा साधून बळकटीकरण करणे.

४) औषधी वनस्पतीच्या बाजारपेठा, बाजारभाव, बाजारभावाची दिशा याबाबतची माहिती औषधी वनस्पती उत्पादक शेतक-यापर्यंत पोहचविणे.

या घटकातर्गत खालील उपघटकयोजनेसाठी अर्थसहाय्य देय राहिल.

अ) पणन प्रोत्साहन

औषधी वनस्पतींचे विपणन सुलभ होण्यासाठी विविध माध्यमांचा वापर, प्रदर्शनामध्ये सहभाग, व्यापारमेळावा, प्रदर्शन साहित्य भाड्याने घेण्यासाठी प्रकल्प आधारीत जास्तीत जास्त प्रत्येक समुहासाठी रु. १० लक्ष प्रकल्प किंमतीच्या ५० टक्के अर्थसहाय्य देय राहिल.

ब) बाजारपेठ अभ्यास

कृति आराखडयामध्ये बाजारभावाची माहिती एकत्रित व संकलित करणे आणि उत्पादकापर्यंत बाजारभाव माहितीचा प्रसार करणे या बाबींचा यामध्ये समावेश राहिल. या घटकातर्गत इतर नाविन्यपूर्ण बाजार अभ्यास बाबींचाही अर्थसहाय्यासाठी विचार होऊ शकेल. यासाठी प्रकल्प आधारीत अर्थसहाय्य देय राहिल.

क) करारपध्दतीच्या शेतीस चालना

या घटक योजनेमध्ये खरेदीदार-विक्रेता यांच्या एकत्रित बैठका, नाविन्यपूर्ण विपणन व्यवस्था, समूह स्तरावर औषधी वनस्पतींचे विपणन करण्यासाठी फिरत्या निधीची निर्मिती करून स्वयंसहाय्यता गट, सहकारी संस्था, उत्पादक कंपन्या यांना फिरते अर्थसहाय्य देता येवू शकेल. पणन व संस्थात्मक बळकटीकरणातून खरेदीदार व विक्रेता यांच्यात दुवा साधण्यासाठी इतर बाबी राबविण्यात येईल. यासाठीचे अर्थसहाय्य प्रकल्प आधारीत राहिल.

ड) पणन सुविधा

सदर घटकातर्गत खालीलप्रमाणे पणन सुविधांचा विकास करणे अपेक्षित आहे. ज्या ठिकाणी औषधी वनस्पतींच्या मंडी अस्तित्वात आहेत त्या ठिकाणी नविन सोयी सुविधा निर्माण करणे किंवा अद्ययावत करण्यासाठी अर्थसहाय्य देता येईल. ग्रामीण औषधी वनस्पती मंडीसाठी रु. १० लक्ष अर्थसहाय्य देय राहिल. त्याच प्रमाणे जिल्हा/राज्यस्तरावरील कृषि बाजार मंडीमध्ये सोयी सुविधांची निर्मिती व त्या अद्ययावत करण्यासाठी अर्थसहाय्य देता येईल. हे अर्थसहाय्य ग्रामसमिती/स्वयं सहाय्यता गट/सहकारी संस्था यांच्यासाठी रु. १० लक्ष आणि राज्य/जिल्हास्तरावरील मंडीसाठी कमाल रु. २ कोटी अर्थसहाय्य देय राहिल. सदर घटक योजनेच्या तांत्रिक सुचना यथावकाश पाठविण्यात येतील.

सदर योजनेतर्गत ग्रामस्तरापासून जिल्हास्तरापर्यंत ग्रामीण बाजार/मंडी/थेट बाजारासाठी, विक्रीसाठी ओटे, शेड व गाळे बांधणे, शीतगृहाद्वारे किंवा इतर योग्य पध्दतीची साठवणुक क्षमता निर्माण करणे, मालाची प्रतवारी, पॅकींग, मोजमाप, लिलावकेंद्र, सांडपाणी व्यवस्था, टाकाऊ मालाचा निचरा, पिण्याचे पाणी इ. सोयी उभारता येतील.

५) गुणवत्ताचाचणी -

अ. तपासणी फी/प्रतिपूर्ती-

औषधी वनस्पतीच्या कच्च्या मालास चांगला बाजारभाव मिळणेसाठी मालाची गुणवत्ता तपासणी करणे गरजेचे आहे. आयुष/एनएबीएल प्राधिकृत प्रयोगशाळेमध्ये सदर गुणवत्ता तपासणी केली असता तपासणी फी रकमेमध्ये ५० टक्के जास्तीत जास्त पाच हजार रुपये प्रतिपूर्ती स्वरूपात शेतक-यांना अर्थसहाय्य देय राहिल.

ब. सेंद्रीय/आदर्श पिक पध्दती प्रमाणीकरण

औषधी वनस्पतीच्या गुणवत्ता ठरविण्याच्या दृष्टीने या दोन महत्वाच्या बाबी आहेत. जेणेकरून शेतक-यांना जादा भाव मिळू शकतो आणि ग्राहकांना चांगल्या गुणवत्तेचा माल मिळू शकेल. अशा प्रमाणीकरण करिता समूह धर्तीवर रु. ५ लाख खर्चाच्या मर्यादेत ५० हेक्टर क्षेत्रासाठी अर्थसहाय्य देय राहिल. यापैकी ५० टक्के अर्थसहाय्य प्रमाणीकरणाची प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत राखून ठेवण्यात येईल.

क. पिकविमा

औषधी वनस्पतीची लागवड ही एक नविन बाब असून त्याच्यासाठी पिकविमा संरक्षण मिळणे गरजेचे आहे. यासाठी विमा हप्त्याच्या ५० टक्के रक्कम अर्थसहाय्य म्हणून देय राहिल. पिकविमा एंजन्सी निश्चित करून आपणांस यथावकाश कळविण्यात येईल.

योजनेच्या अधिक माहितीसाठी राष्ट्रीय औषधी वनस्पती मंडळाचे www.nmpb.nic.in व मराफऔवमं कार्यालयाचे www.mahanhm.gov.in या संकेतस्थळावर संपर्क साधावा. याशिवाय अधिक माहितीसाठी तालुका स्तरावरील - तालुका कृषि अधिकारी, जिल्हा स्तरावरील - जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेशी संपर्क साधण्यात यावा. संपर्कासाठी मंडळ कार्यालयाचा पत्ता पुढीलप्रमाणे.

व्यवस्थापकीय संचालक

महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ

साखर संकुल, शिवाजीनगर,

पुणे-४१० ००५.

दुरध्वनी -०२० - २५५३४८६०.

फॅक्स - ०२० - २५५११३०२.

ईमेल - mshmpbmed@gmail.com.

वेबसाईट - www.mahanhm.gov.in

Cluster-1

Konkan Region covering Thane, Raigad, Ratnagiri, Sindhudurg Districts.

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
1	<i>Abrus presatorius</i>	Gunja
2	<i>Acacia catechu</i>	Katha
3	<i>Acacia sinuata</i>	Shikakai
4	<i>Acorus calamus</i>	Vekhand
5	<i>Alpinia galanga</i>	Kolinjan
6	<i>Andrographis paniculata</i>	Kalmegh
7	<i>Apium graveolens</i>	Ajmoda
8	<i>Asparagus racemosus</i>	Shatavari
9	<i>Boerhavia repens</i> (L.)	Punarnava
10	<i>Boswellia serrata</i>	Salai guggal
11	<i>Buchnanania lanzan</i>	Chironji
12	<i>Butea monosperma</i>	Palas
13	<i>Caesalpinia crista</i>	Sagargota
14	<i>Callophyllum inophyllum</i> L.	Undi
15	<i>Casearia championii</i>	Saptarangi
16	<i>Cassia absus</i>	Chaksu
17	<i>Cassia fistula</i> L.	Bahava
18	<i>Cassia senna</i>	Sonamukhi
19	<i>Centella asiatica</i>	Bramhi
20	<i>Centratberum antbelmanticum</i>	Kali zeeri
21	<i>Chlorophytum tuberosum</i>	Saphed musli
22	<i>Cinnamomum verum</i>	Dalchini
23	<i>Clerodendrum Serratum</i>	Bharang
24	<i>Coleus barbatus</i> Andr.	Mine mula
25	<i>Convolvulus prostratus</i>	Shankhapushpi
26	<i>Costus speciosus</i>	Pushkarmul
27	<i>Cullen corylifolia</i>	Bavachi
28	<i>Curcuma zedoaria</i>	Kapurkachari
29	<i>Cyperus rotundus</i>	Nagarmotha
30	<i>Embelia ribes</i>	Vavding
31	<i>Garcinia indica</i>	Kokum
32	<i>Gloriosa superba</i>	Kalalavi
33	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Jesthmadh
34	<i>Gmelina arborea</i>	Shivan
35	<i>Gymnema sylvestre</i>	Gudmar

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
36	<i>Helicteres isora</i> L.	Murud sheng
37	<i>Hemidesmus indicus</i>	Anantmul
38	<i>Holarrhena antidysenterica</i>	Pandhra kuda
39	<i>Hygrophila schulli</i>	Talimkhana
40	<i>Litsea glutinosa</i>	Maida chhal
41	<i>Mucuna pruriens</i>	Khaj kujali
42	<i>Myristica fragrans</i>	Jayphal
43	<i>Nothapodytes nimmoniana</i>	Narkia
44	<i>Ocimum basilicum</i>	Sabja
45	<i>Ocimum tenuiflorum</i>	Tulsi
46	<i>Operculina turpethum</i>	Nishottar
47	<i>Phyllanthus amarus</i>	Bhumi amla
48	<i>Piper longum</i>	Pimpali
49	<i>Plantago ovata</i>	Isabgol
50	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	Pandhara chitrak
51	<i>Pongamia pinnata</i>	Karanj
52	<i>Premna obtusifolia</i>	Airan
53	<i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	Bibla/Bija
54	<i>Pterocarpus santalinus</i>	Raktachandan
55	<i>Pueraria tuberosa</i>	Bhui kohala
56	<i>Rauwolfia serpentina</i>	Sarpaganda
57	<i>Rubia cordifolia</i>	Manjeeshta
58	<i>Ruta graveolens</i> L.	Satap
59	<i>Santalum album</i>	Chandan
60	<i>Sapindus emarginatus</i>	Ritha
61	<i>Saraca asoca</i>	Ashoka
62	<i>Semecarpus anacardium</i>	Bibba
63	<i>Sida cordifolia</i>	Chikna
64	<i>Solanum nigrum</i>	Makoi
65	<i>Solanum violaceum</i> Ortega.	Chinchurdi
66	<i>Spilanthes calva</i> DC.	Akkalkadha
67	<i>Stereospermum colais</i>	Padal
68	<i>Swertia chirata</i> Buch - Ham	Kadechirayat
69	<i>Symplocos recemosa</i>	Lodhra
70	<i>Syzygium cumini</i>	Jambul

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
71	<i>Terminalia chebula</i>	Hirda
72	<i>Tinospora cordifolia</i>	Giloy
73	<i>Tinospora cordifolia</i>	Gulvel
74	<i>Tribulus terrestris</i>	Gokhshura

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
75	<i>Vetiveria zizanioides</i>	Wala

Cluster 2

Western Region covering Nashik, Ahmednagar, Pune, Solapur, Satara, Sangli, Kolhapur, Dhule, Nandurbar, Jalgaon Districts.

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
1	<i>Abrus presatorius</i>	Chandan
2	<i>Acacia catechu</i>	Katha
3	<i>Acorus calamus</i>	Vekhand
4	<i>Aegle marmelos</i>	Bel
5	<i>Aloe vera</i>	Korphad
6	<i>Alpinia galanga</i>	Kolinjan
7	<i>Andrographis paniculata</i>	Kalmegh
8	<i>Apium graveolens</i>	Ajmoda
9	<i>Asparagus racemosus</i>	Shatavari
10	<i>Bixa orellana L.</i>	Shendri
11	<i>Boerhavia repens (L.)</i>	Punarnava
12	<i>Boswellia serrata</i>	Salai guggal
13	<i>Buchnanania lanzan</i>	Chironji
14	<i>Butea monosperma</i>	Palas
15	<i>Caesalpinia crista</i>	Sagargota
16	<i>Casearia championii</i>	Saptarangi
17	<i>Cassia absus</i>	Gunj
18	<i>Cassia fistula L.</i>	Bahava
19	<i>Cassia senna</i>	Sonamukhi
20	<i>Centella asiatica</i>	Bramhi
21	<i>Centratberum antbelmanticum</i>	Chaksoo
22	<i>Centratberum antbelmanticum</i>	Kali zeeri
23	<i>Chlorophytum tuberosum</i>	Saphed Musali
24	<i>Cinnamomum verum</i>	Dalchini
25	<i>Clerodendrum Serratum</i>	Bharang
26	<i>Commiphora wightii</i>	Guggul
27	<i>Convolvulus prostratus</i>	Shankhapushpi
28	<i>Costus speciosus</i>	Pushkarmul
29	<i>Cullen corylifolia</i>	Bavachi
30	<i>Curcuma zedoaria</i>	Kapur kachari
31	<i>Cyperus rotundus</i>	Nagarmotha

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
32	<i>Embelia ribes</i>	Vavding
33	<i>Embllica officinalis</i>	Amla
34	<i>Gloriosa superba</i>	Kalalavi
35	<i>Gmelina arborea</i>	Shivan
36	<i>Gymnema sylvestre</i>	Gudmar
37	<i>Helicteres isora L.</i>	Murud sheng
38	<i>Hemidesmus indicus</i>	Anantmul
39	<i>Holarrhena antidysenterica</i>	Pandhra kuda
40	<i>Hygrophila schulli</i>	Talimkhana
41	<i>Mesua ferrea</i>	Nagakesar
42	<i>Mucuna pruriens</i>	Khaj kujali
43	<i>Nothapodytes nimmoniana</i>	Narkia
44	<i>Ocimum basilicum</i>	Sabja
45	<i>Ocimum tenuiflorum</i>	Tulsi
46	<i>Phyllanthus amarus</i>	Bhumi amla
47	<i>Piper longum</i>	Pimpali
48	<i>Plantago ovata</i>	Isabgol
49	<i>Plumbago zeylanica L.</i>	Pandhara chittrak
50	<i>Pongamia pinnata</i>	Karanj
51	<i>Premna obtusifolia</i>	Airan
52	<i>Pterocarpus marsupium Roxb.</i>	Bibla/Bija
53	<i>Pueraria tuberosa</i>	Bhui kohala
54	<i>Rauwolfia serpentina</i>	Sarpaganda
55	<i>Rubia cordifolia</i>	Manjeeshta
56	<i>Ruta graveolens L.</i>	Satap
57	<i>Sapindus emarginatus</i>	Ritha
58	<i>Saraca asoca</i>	Ashoka
59	<i>Semecarpus anacardium</i>	Bibba
60	<i>Sida cordifolia</i>	Chikna
61	<i>Solanum nigrum</i>	Makoi
62	<i>Solanum violaceum Ortega.</i>	Chinchurdi

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
63	<i>Spilanthus calva</i> DC.	Akkalkadha
64	<i>Stereospermum colais</i>	Padal
65	<i>Swertia chirata</i> Buch - Ham	Kadechirayat
66	<i>Symplocos recemosa</i>	Lodhara
67	<i>Syzygium cumini</i>	Jambul
68	<i>Terminalia chebula</i>	Hirda
69	<i>Tinospora cordifolia</i>	Giloy

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
70	<i>Tinospora cordifolia</i>	Gulvel
71	<i>Tribulus terrestris</i>	Gokhshura
72	<i>Vetiveria zizanioides</i>	Wala
73	<i>Withania somnifera</i>	Ashwagandha

Cluster 3

Marathawada Region covering Aurangabad, Jalna, Beed, Latur, Nanded, Parbhani, Osmanabad, Hingoli Districts.

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
1	<i>Abrus presatorius</i>	Gunja
2	<i>Aegle marmelos</i>	Bel
3	<i>Aloe vera</i>	Korphad
4	<i>Andrographis paniculata</i>	Kalmegh
5	<i>Asparagus racemosus</i>	Shatavari
6	<i>Bixa orellana</i> L.	Shendri
7	<i>Boerhavia repens</i> (L.)	Punarnava
8	<i>Boswellia serrata</i>	Salai guggal
9	<i>Buchnanania lanzan</i>	Chironji
10	<i>Butea monosperma</i>	Palas
11	<i>Caesalpinia crista</i>	Sagargota
12	<i>Casearia championii</i>	Saptarangi
13	<i>Cassia absus</i>	Chaksu
14	<i>Cassia fistula</i> L.	Bahava
15	<i>Cassia senna</i>	Sonamukhi
16	<i>Centella asiatica</i>	Bramhi
17	<i>Chlorophytum tuberosum</i>	Saphed musli
18	<i>Commiphora wightii</i>	Guggul
19	<i>Convolvulus prostratus</i>	Shankhapushpi
20	<i>Cyperus rotundus</i>	Nagarmotha
21	<i>Emblica officinalis</i>	Amla
22	<i>Gloriosa superba</i>	Kalalavi

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
23	<i>Helicteres isora</i> L.	Murud sheng
24	<i>Hemidesmus indicus</i>	Anantmul
25	<i>Holarrhena antidiysenterica</i>	Pandhra kuda
26	<i>Hygrophila schulli</i>	Talimkhana
27	<i>Ocimum basilicum</i>	Sabja
28	<i>Ocimum tenuiflorum</i>	Tulsi
29	<i>Phyllanthus amarus</i>	Bhumi amla
30	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	Pandhara chitrak
31	<i>Pongamia pinnata</i>	Karanj
32	<i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	Bibla/Bija
33	<i>Ruta graveolens</i> L.	Satap
34	<i>Santalum album</i>	Chandan
35	<i>Semecarpus anacardium</i>	Bibba
36	<i>Sida cordifolia</i>	Chikna
37	<i>Solanum nigrum</i>	Makoi
38	<i>Spilanthus calva</i> DC.	Akkalkadha
39	<i>Syzygium cumini</i>	Jambhul
40	<i>Tinospora cordifolia</i>	Giloy
41	<i>Tinospora cordifolia</i>	Gulvel
42	<i>Tribulus terrestris</i>	Gokhshura
43	<i>Withania somnifera</i>	Ashwagandha

Cluster 4

Vidharbha Region covering Akola, Washim, Amravati, Yeotmal, Wardha, Nagpur, Bhandara, Chandrapur, Gondia, Buldhana, Gadchiroli Districts

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
1	<i>Abrus presatorius</i>	Gunja
2	<i>Acacia catechu</i>	Katha
3	<i>Acacia sinuata</i>	Shikakai
4	<i>Aegle marmelos</i>	Bel
5	<i>Aloe vera</i>	Korphad
6	<i>Andrographis paniculata</i>	Kalmegh
7	<i>Asparagus racemosus</i>	Shatavari
8	<i>Bixa orellana</i> L.	Shendri
9	<i>Boerhavia repens</i> (L.)	Punarnava
10	<i>Boswellia serrata</i>	Salai guggal
11	<i>Buchnanania lanzan</i>	Chironji
12	<i>Butea monosperma</i>	Palas
13	<i>Caesalpinia crista</i>	Sagargota
14	<i>Casearia championii</i>	Saptarangi
15	<i>Cassia absus</i>	Chaksu
16	<i>Cassia fistula</i> L.	Bahava
17	<i>Cassia senna</i>	Sonamukhi
18	<i>Chlorophytum tuberosum</i>	Saphed musli
19	<i>Clerodendrum serratum</i>	Bharangi
20	<i>Commiphora wightii</i>	Guggul
21	<i>Convolvulus prostratus</i>	Shankhapushpi
22	<i>Cyperus rotundus</i>	Nagarmotha
23	<i>Emblica officinalis</i>	Amla
24	<i>Gloriosa superba</i>	Kalalavi
25	<i>Gmelina arborea</i>	Shivan
26	<i>Helicteres isora</i> L.	Murud sheng
27	<i>Hemidesmus indicus</i>	Anantmul

Sr. No.	Botanical Name	Common Name
28	<i>Holarrhena antidysenterica</i>	Pandhra kuda
29	<i>Hygrophila schulli</i>	Talimkhana
30	<i>Mucuna pruriens</i>	Khaj khujali
31	<i>Ocimum basilicum</i>	Sabja
32	<i>Ocimum tenuiflorum</i>	Tulsi
33	<i>Phyllanthus amarus</i>	Bhumi amla
34	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	Pandhara chitrak
35	<i>Pongamia pinnata</i>	Karanj
36	<i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	Bibla/Bija
37	<i>Pueraria tuberosa</i>	Bhui kohala
38	<i>Ruta graveolens</i> L.	Satap
39	<i>Santalum album</i>	Chandan
40	<i>Sapindus emarginatus</i>	Ritha
41	<i>Saraca asoca</i>	Ashoka
42	<i>Semecarpus anacardium</i>	Bibba
43	<i>Sida cordifolia</i>	Chikna
44	<i>Solanum nigrum</i>	Makoi
45	<i>Spilanthes calva</i> DC.	Akkalkadha
46	<i>Stereospermum colais</i>	Padal
47	<i>Syzygium cumini</i>	Jambhul
48	<i>Terminalia chebula</i>	Hirda
49	<i>Tinospora cordifolia</i>	Gulvel
50	<i>Tinospora cordifolia</i>	Giloy
51	<i>Tribulus terrestris</i>	Sarata (Gokhshura)
52	<i>Vetiveria zizanioides</i>	Wala
53	<i>Withania somnifera</i>	Ashwagandha

-

महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ, पुणे
केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान
नोंदणीकरण विषयीची प्रक्रिया, सुचना व माहिती

केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अंतर्गत औषधी वनस्पतीची लागवड, काढणी पश्चात व्यवस्थापन, प्रक्रिया व मुल्यवर्धन इ. घटक योजनांचा आर्थिक सहाय्य घेऊ इच्छिणा-या लाभार्थ्यांनी महाराष्ट्र औषधी वनस्पती मंडळाकडे आगाऊ व खालील कार्यक्षेत्रात नोंदणी करणे गरजेचे आहे.

- १) औषधी वनस्पती लागवडदार
- २) औषधी वनस्पती गोळा करणारे (वनक्षेत्र/वनेतर)
- ३) व्यापारी
- ४) औषध निर्माते/प्रक्रियाकारक-संस्करक
- ५) स्वयं सहाय्यता गट/सहकारी संस्था/संघ/अशासकीय संस्था इ.

औषधी वनस्पती क्षेत्रातील असंगठित व विखुरलेली माहिती योग्यरित्या एकत्रित व संकलित करणे हा या नोंदणीचा मुख्य उद्देश आहे. एकापेक्षा जास्त कार्यक्षेत्रात नोंदणी करावयाची असल्यास प्रत्येक कार्यक्षेत्रातील नोंदणीसाठी स्वतंत्र अर्ज भरावा लागेल. तसेच नोंदणी अर्जासोबत मागविण्यात आलेली योग्य ती कागदपत्रे प्राधिकृत अधिका-याकडून साक्षांकित करून सोबत जोडावी. अर्जदार हा वैयक्तिक शेतकरी, अशासकीय संस्था, स्वयंसहाय्यता गट, संघ, उत्पादकांची सहकारी संस्था, कंपनी असू शकते.

नोंदणी अर्जाचा विहित नमुना मराफऔवमं कार्यालयात कार्यालयीन वेळेत उपलब्ध आहे. प्रत्येक नोंदणी अर्जासोबत नोंदणी शुल्क प्रथम वर्षाकरिता रु. ५० रोखीने/मनिऑर्डरने/धनाकर्षाने व्यवस्थापकीय संचालक, मराफऔवमं, पुणे यांच्याकडे देय राहिल. नोंदणी अर्ज मंडळ कार्यालयास प्राप्त झाल्यानंतर तो तपासून त्रुटी असल्यास कळविण्यात येतील. त्रुटीची पूर्तता झाल्यानंतर नोंदणी शुल्क स्वीकृती नुसार एक महिन्याच्या कालावधीत नोंदणी प्रमाणपत्र डाक पोच पावती घेवून (अंडर सर्टिफिकेट ऑफ पोस्टिंग) पाठविले जाईल. नोंदणी प्रमाणपत्राची वैधता एक वर्ष कालावधी राहिल. नोंदणीचे नुतनीकरण करण्यासाठी एक वर्ष संपण्यापूर्वी १५ ते २० दिवस अगोदर अर्ज सादर करून अर्जासोबत नुतनीकरण शुल्क रु. २५ वरीलप्रमाणे अदा करावेत.

नोंदणीकरण हे औषधी वनस्पती क्षेत्रातील माहितीचे संकलन व संवितरण यासाठी होत असल्याने महसूल, वन, विक्रीकर, औषध निर्माण परवाना, जकात यासर्व बाबी व तत्संबंधी कायदे यथायोग्यरित्या अंमजबजावणी आहेत. त्यासाठी सद्यस्थितीत सवलत नाही. संस्था नोंदणीकरण हे कार्यालय करीत नसून सहकार निबंधक, धर्मादाय आयुक्त, रजिस्ट्रार ऑफ कंपनीज, उदयोग संचनालय इ. विधीमान्य शासन संस्थांच करतात.

महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ यांना प्रस्ताव पाठविण्यासाठी या कार्यालयाकडे आगाऊ नोंदणीकरण होणे आवश्यक आहे. तसेच प्रस्ताव मराठी किंवा इंग्रजी भाषेत विहित मार्गाने सादर करणे आवश्यक आहे.

APPLICATION FOR REGISTRATION AS FARMER - I
नोंदणी अर्ज नमुना क्र. १

To,

**The Managing Director,
Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board,
Sakhar Sankul, Shivajinagar,
Pune-411005.**

प्रति,

**व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे-५**

**Sub-Application for Grant of Certificate of Registration/Renewal as Medicinal
Plant Farmer(s)**

**विषय- औषधी वनस्पती उत्पादक शेतकरी (लागवडदार) म्हणून नोंदणीकरण/नूतनीकरण
प्रमाणपत्र प्राप्तीसाठी अर्ज**

1.0 (a) Name and address of the applicant (s)/ (in block letter)

a) अर्जदाराचा तपशील :

i) Full name- पुर्ण नांव-

ii) Full Address- पुर्ण पत्ता-

iii) Pin code- पिनकोड-

iv) Telephone/Mobile no, Fax, E-mail:

दुरध्वनी/मोबाईल नंबर, फॅक्स, ईमेल:

b) Status (individual/firm/company/society/association/NGO/govt. undertaking/SHG-
(enclose xerox copies of registration duly attested). Tick mark at appropriate place.

स्थिती (व्यक्ती/संस्था/व्यापारी/कंपनी/सहकारी संस्था/संघ/(असोसिएशन)/अशासकीय संस्था/
शासन अधिकृत संस्था/स्वयं सहाय्यता गट. इ. (✓) योग्य ठिकाणी अशी खूण करावी.

c) Date of establishment/engagement in the field of medicinal plants (trader-enclose
profile)

औषधी वनस्पती क्षेत्रातील स्थापना दिनांक/कार्यकाल (व्यापा-यांनी प्रोफाईल जोडावी)

d) Fresh - प्रथम/Renewal - नूतनीकरण

e) Amount and details of fee remitted –

शुल्क (फी) रक्कम व तपशील

f) If already registered, furnish details with the name of the State and Agency (attach copy of registration) for renewal.

या पूर्वी नोंदणी झाली असल्यास, नोंदणी झालेले राज्य व नोंदणी संस्था बाबत तपशील (नोंदणीकरण प्रत) नुतनीकरण करताना जोडावी.

2.0 Land Details: जमिनीचा तपशील:

(a) Location (district/tehsil/village/Khasra no. etc)

स्थळ (जिल्हा/तालुका/गाव/गट नं. इ.)

(b) Status & Title of land whether lease or free hold (attached a copy of ownership/land registration)

स्थिती व भूमापन उतारा तपशील स्वतःची किंवा खंडाची/कराराची लिज म्मापण नोंदणी पत्र (७/१२ उतारा मूळ/साक्षिकित झेरॉक्स जोडावे)

(c) Area (in ha.)

प्रक्षेत्र आकार (हेक्टरमध्ये)

(d) Medicinal Plants to be cultivated - Furnish list with details

लागवड करावयाच्या औषधी वनस्पती खालील तक्त्यात तपशील द्यावा.

Sr. No. अ.क्र.	Common Name of Medicinal Plant औषधी वनस्पतीचे सामान्य नाव	Botanical Name of Medicinal Plant and Plant parts used वनस्पतीचे शास्त्रीय नांव व उपयुक्त भाग	Proposed Area under cultivation (Hectare) प्रस्तावित लागवडी खालील क्षेत्र (हेक्टर)

3.0 List of necessary documents to be enclosed with application.

अर्जासोबत जोडावयाची आवश्यक दस्तऐवज

a) Land Holding Document – Copy of 7/12 extract of each survey no. along with 8-A document (original)

जमिन मालकी हक्क कागदपत्र - प्रत्येक सर्व्हे नं. चा ७/१२ उतारा व ८ अ दाखला.

b) Leased Land Deed Document - Notarized lease deed of land for at least 10 years.

भाडे तत्वावर जमिनीचा वापर करीत असाल तर त्याबद्दलची कागदपत्रे १० वर्षांचा नोटराईज्ड भाडे करारनामा.

DECLARATION

घोषणा/जाहिरनामा

I/ We declare that the information given above is true to the best of my knowledge and belief and that I /We shall abide by the Boards Rules, a conditions laid down in the certificate and any instruction(s) given by the Board from time to time regarding conducting of business.

मी/आम्ही घोषित करतो की, वरील माहिती माझ्या/आमच्या ज्ञान व विश्वासानुसार सत्य आहे. मी/आम्ही मंडळाचे नियम, प्रमाणपत्राच्या अटी तसेच औषधी वनस्पती क्षेत्रासंबंधी मंडळाच्या वेळोवेळी असणा-या सूचनांचे पालन करण्याची हमी देतो.

Place:

Signature of Applicant(s)

ठिकाण:

With Seal

Dated:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

दिनांक

Minimum land required under cultivation – more than 4 ha. individually and 10 ha under cluster cultivation.

लागवडीखालील क्षेत्र कमीत कमी ४ हेक्टर वैयक्तिक लाभार्थीसाठी व १० हेक्टर समुह लागवडीसाठी

Note: 1) Strike out which ever is not applicable.

टिप: लागू नसेल ते खोडावे.

Application for Registration as SHG/Co-Operatives/Associations/NGOs etc - II
नोंदणी अर्ज नमुना क्र. २

To,

**The Managing Director,
Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board,
Sakhar Sankul, Shivajinagar,
Pune-411005.**

प्रति,

व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे-५

Sub-Application for Grant of Certificate of Registration/Renewal as SHG/Co-Operatives/Associations/NGOs etc in Medicinal Plants Sector

विषय- औषधी वनस्पती क्षेत्रातील स्वयंसहाय्यता गट/सहकारी संस्था/संघ/अशासकीय संस्था म्हणून नोंदणीकरण/नूतनीकरण प्रमाणपत्र प्राप्तीसाठी अर्ज

1.0 (a) Name and address of the applicant (s)/ (in block letter)

a) अर्जदाराचा तपशील :

i) Full name- पुर्ण नांव-

ii) Full Address- पुर्ण पत्ता-

iii) Pin code- पिनकोड-

iv) Telephone/Mobile no, Fax, E-mail:

दुरध्वनी/मोबाईल नंबर, फॅक्स, ईमेल:

b) Status (individual/firm/company/society/association/NGO/govt. undertaking/SHG- (enclose xerox copies of registration duly attested). Tick mark at appropriate place.

स्थिती (व्यक्ती/संस्था/व्यापारी/कंपनी/सहकारी संस्था/संघ/असोसिएशन/अशासकीय संस्था / शासन अधिकृत संस्था/स्वयं सहाय्यता गट. इ. (✓) योग्य ठिकाणी अशी खूण करावी.

c) Date of establishment/engagement in the field of medicinal plants (trader-enclose profile)

औषधी वनस्पती क्षेत्रातील स्थापना दिनांक/कार्यकाल (व्यापा-यांनी प्रोफाईल जोडावी)

d) Fresh - प्रथम/Renewal - नूतनीकरण

e) Amount and details of fee remitted –

शुल्क (फी) रक्कम व तपशील

(f) If already registered, furnish details with the name of the State and Agency (attach copy of registration) at the time of renewal.

या पूर्वी नोंदणी झाली असल्यास, नोंदणी झालेले राज्य व नोंदणी संस्था शासकीय वा अशासकीयबाबत तपशिल (नोंदणीकरण प्रत) नुतनीकरण करताना जोडावी.

- 2.0 (a) Address in full of the place(s) of storage/shop/processing plant/unit(s) etc., if any
गोदाम/दुकान/प्रक्रिया सयंत्र/कार्यक्षेत्र इ. चा पूर्ण पत्ता (असल्यास)

A. SHG/Co-Operative/Associations/NGO's
स्वयंसहायता गट/सहकारी संस्था/संघ/अशासकीय संस्था

1. Name of the Organization
संस्थेचे नांव
2. Detail Address
विस्तृत पत्ता
3. Registration Authority
नोंदणी करणारी प्राधिकृत संस्था
4. Registration number
नोंदणी क्रमांक
5. Year of Registration
नोंदणी वर्ष
6. Validity of Registration
नोंदणीची वैधता
7. Experience in the field of medicinal plants sector
औषधी वनस्पती क्षेत्रातील अनुभव
- 8) Details of area under cultivation.
लागवडी खालील क्षेत्राचा तपशिल

Sr. No. अ. क्र.	District जिल्हा	Tahsil तालुका	Village गांव	Total area under cluster (ha.) समुह चे लागवडी खालील क्षेत्र (हेक्टर)	Crops under cultivation लागवडी खालील पिके

9) List of documents required to be attached with the application:

- 1) Registration certificate – (attested copy).
नोंदणी प्रमाणपत्राची सांक्षाकित प्रत.
- 2) Copy of by-laws/MOA of organization etc. (attested copy).
संस्थेचे बाय लॉज/एमओए (सांक्षाकित प्रत)
- 3) Financial status of the organization certified by Chartered Account (last three years data)
संस्थेचा मागील तीन वर्षातील चार्टर्ड अंकाऊंटंटने प्रमाणित केलेला वित्तीय अहवाल.
- 4) Land holding Document – Copy of 7/12 extract of each survey no. along with 8-A document (original) or Leased Land Deed Document - Notarized lease deed of land for at least 10 years.
जमिन मालकी हक्क कागदपत्र - प्रत्येक सर्व्हे नं. चा ७/१२ उतारा सह ८ अ किंवा भाडे तत्वावर जमिनीचा वापर करीत असाल तर त्याबद्दलची कागदपत्रे (१० वर्षांचा नोटराइज्ड भाडे करारनामा).
- 5) List of members of the organization with proposed area under cultivation
संस्थेच्या सभासदांची यादी - प्रस्तावित लागवडीचा तपशीलासह

10) DECLARATION

घोषणा/जाहिरनामा

I/ We declare that the information given above are true to the best of my knowledge and belief and that I/We shall abide by the Boards Rules, the condition laid down in the certificate and any instruction(s) given by the Board from time to time regarding the conducting of business.

मी/आम्ही घोषित करतो की, वरील माहिती माझ्या/आमच्या ज्ञान व विश्वासानुसार सत्य आहे. मी/आम्ही मंडळाचे नियम, प्रमाणपत्राच्या अटी तसेच औषधी वनस्पती क्षेत्रासंबंधी मंडळाच्या वेळोवेळी असणा-या सूचनांचे पालन करण्याची हमी देतो.

Place:

Signature of Applicant(s)

ठिकाण:

With Seal

Dated:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

दिनांक

Note: 1) Strike out the unconcerned parts

टिप: लागू नसेल ते क्षेत्र खोडावे

APPLICATION FOR REGISTRATION AS COLLECTORS - III

नोंदणी अर्ज नमुना क्र. ३

To,

**The Managing Director,
Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board,
Sakhar Sankul, Shivajinagar,
Pune-411005.**

प्रति,

**व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे-५**

**Sub-Application for Grant of Certificate of Registration/Renewal - as Medicinal
Plant Collector(s)**

विषय- औषधी वनस्पती गोळा करणारे नोंदणीकरण/नूतनीकरण प्रमाणपत्र प्राप्तीसाठीचा अर्ज

1.0 (a) Name and address of the applicant (s)/ (in block letter)

अर्जदाराचे नाव (ठळक अक्षरात)

i) Full name- पुर्ण नांव-

ii) Full Address- पुर्ण पत्ता-

iii) Pin code- पिनकोड-

iv) Telephone/Mobile/Fax/E-mail -

दुरध्वनी/मोबाईल/फॅक्स/ईमेल

(b) Status (Individual/firm/company/society/association/NGO/govt. undertaking/SHG-
(enclose xerox copies of registration duly attested) Tick mark at appropriate place.

स्थिती (व्यक्ती/संस्था/व्यापारी/कंपनी/सहकारी संस्था/संघ (असोसिएशन)/अशासकीय संस्था/शासन

अधिकृत संस्था/स्वयं सहाय्यता गट इत्यादी. (✓) योग्य ठिकाणी अशी खूण करावी.

(c) Date of establishment/engagement in the field of medicinal plants (trader-enclose
profile)

स्थापना दिनांक/औषधी वनस्पती क्षेत्रातील कार्यकाल (व्यापा-यांनी प्रोफाईल जोडावी)

(d) Fresh - प्रथम

Renewal - नूतनीकरण

(e) Details of fee remitted:

शुल्क (फी) तपशील -

(f) If already registered, furnish details with the name of the State and Agency (attach copy of registration) for renewal.

या पूर्वी नोंदणी झाली असल्यास, नोंदणी झालेले राज्य व नोंदणी संस्था शासकीय वा अशासकीयबाबत तपशील (नोंदणीकरण प्रत) नुतनीकरण करताना जोडावी.

(g) Address in full of the place(s) of storage/shop/processing plant/unit(s) etc., if any
गोदाम/दुकान/प्रक्रिया सयंत्र/कार्यक्षेत्र इ. चा पूर्ण पत्ता (असल्यास)

2.0 (A) COLLECTOR(s)

वनस्पती गोळा करणारे:

1. Items of medicinal plants/parts/products collected (furnish details including aprox) quantity

औषधी वनस्पती/वनस्पती भाग (पाने, फळ, बीज इ.) गोळा केली जाणारी अंदाजे परिमाणासह तपशील खालील तक्त्यास द्यावा.

Sr. No. अ.क्र.	Name of Herb(s) औषधी वनस्पतीचे नाव	Botanical Name वनस्पतीशास्त्रीय नाव	Area of Collection with Dist/Forest Div. गोळा करण्याचा प्रभाग जिल्हा/वनविभाग	Aprox Quantity (Kg.) अंदाजे परिमाणे (किलो)

2. Whether you are an authorized collector of Medicinal Plants With permission from Govt. or other Authorised body.

आपणास वनस्पती गोळा करण्यासाठी शासकीय वा अन्य प्राधिकृत संस्थाने प्राधिकृत केले आहे काय ?

3. List of necessary documents required to be enclosed with application:

अर्जासोबत जोडावयाची आवश्यक दस्तऐवज

If raw material to be collected from forest – NOC of Forest Dept, (Gram Panchayat /Municipal Council/Municipal Corporation)

वनविभागातून कच्चा माल गोळा करण्यात येत असेल तर - वनविभाग, ग्रामपंचायत, नगरपालिका, महानगरपालिका यांचे ना हरकत प्रमाणपत्र अर्जासोबत जोडावे.

If from any other source than Forest – NOC of Gram Panchayat/ M c/m c

4. DECLARATION

घोषणा/जाहिरनामा

I/ We declare that the information given above is true to the best of my knowledge and belief and that I /We shall abide by the Boards Rules, a conditions laid down in the certificate and any instruction(s) given by the Board from time to time regarding conducting of business.

मी/आम्ही घोषित करतो की, वरील माहिती माझ्या/आमच्या ज्ञान व विश्वासानुसार सत्य आहे. मी/आम्ही मंडळाचे नियम, प्रमाणपत्राच्या अटी तसेच औषधी वनस्पती क्षेत्रासंबंधी मंडळाच्या वेळोवेळी असणा-या सूचनांचे पालन करण्याची हमी देतो.

Place:

Signature of Applicant(s)

ठिकाण:

With Seal

Dated:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

दिनांक

Minimum land required under cultivation – more than 4 ha. Individually and 10 ha under cluster cultivation.

लागवडीखालील क्षेत्र कमीत कमी ४ हेक्टर वैयक्तिक लाभार्थीसाठी व १० हेक्टर समुह लागवडीसाठी

Note: 1) Strike out which ever is not applicable.

टिप: लागू नसेल ते खोडावे.

APPLICATION FOR REGISTRATION OF TRADERS - IV

नोंदणी अर्ज नमुना क्र. ४

To,

**The Managing Director,
Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board,
Sakhar Sankul, Shivajinagar,
Pune-411005.**

प्रति,

**व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे-५**

**Sub-Application for Grant of Certificate of Registration/Renewal as Medicinal
Plant Trader**

विषय- औषधी वनस्पती व्यापारी म्हणून नोंदणीकरण/नूतनीकरण प्रमाणपत्र प्राप्तीसाठी अर्ज

1.0 (a) Name and address of the applicant (s)/ (in block letter)

a) अर्जदाराचा तपशील :

i) Full name- पुर्ण नांव-

ii) Full Address- पुर्ण पत्ता-

iii) Pin code- पिनकोड-

iv) Telephone/Mobile no, Fax, E-mail:

दुरध्वनी/मोबाईल नंबर, फॅक्स, ईमेल:

b) Status (individual/firm/company/society/association/NGO/govt. undertaking/SHG-
(enclose xerox copies of registration duly attested). Tick mark at appropriate place.
स्थिती (व्यक्ती/संस्था/व्यापारी/कंपनी/सहकारी संस्था/संघ/(असोसिएशन)/अशासकीय संस्था /
शासन अधिकृत संस्था/स्वयं सहाय्यता गट. इ. (✓) योग्य ठिकाणी अशी खूण करावी.

c) Date of establishment/engagement in the field of medicinal plants (trader-enclose
profile)

औषधी वनस्पती क्षेत्रातील स्थापना दिनांक/कार्यकाल (व्यापा-यांनी प्रोफाईल जोडावी)

d) Fresh - प्रथम/Renewal - नूतनीकरण

e) Amount and details of fee remitted –

शुल्क (फी) रक्कम व तपशील

f) If already registered, furnish details with the name of the State and Agency (attach copy of registration) at the time of renewal.

या पूर्वी नोंदणी झाली असल्यास, नोंदणी झालेले राज्य व नोंदणी संस्था शासकीय वा अशासकीयबाबत तपशिल (नोंदणीकरण प्रत) नुतनीकरण करताना जोडावी.

g) Address in full of the place(s) of storage/shop/processing plant/unit(s) etc., if any
गोदाम/दुकान/प्रक्रिया सयंत्र/कार्यक्षेत्र इ. चा पूर्ण पत्ता (असल्यास)

2.0 REGISTRATION AS TRADERS:

वनस्पती व्यापारी नोंदणीकरण:

(a) Sources of purchase/collection from wild or cultivated

खरेदीचा स्रोत : जंगलातून/शेतीतून

Sr. No. अ.क्र.	Years वर्ष	Name of Species वनस्पतीचे नाव	Particulars of sources of collection of Medicinal Plants- Village/Tahsil/District/Forest/Non Forest. गोळा केलेल्या औषधी वनस्पती स्रोत बाबतच्या क्षेत्राचा तपशील गांव/तालुका/जिल्हा/वने/वनेतर.	Aprox Quantity (Qnt.) अंदाजे परिमाणे (क्विं.)	FOB value एफओबी किंमत (रूपये)

(b) State area where raw material supplied in last three years:

ज्या क्षेत्रांना गेल्या तीन वर्षात पुरवठा झाला त्याचा तपशिल:

Sr. No. अ.क्र.	Years वर्ष	Name of Species वनस्पतीचे नाव	To whom raw material supplied – detailed addresses कच्चा मालाचा ज्यांना पुरवठा केला - पत्ता	Aprox Quantity supplied (Qnt.) पुरवठा केलेल्या मालाचे अंदाजे परिमाण (क्विं.)	FOB value एफओबी किंमत (रूपये)

(c) List of documents required to be attached with the application:

अर्जासोबत खालील कगदपत्रे जोडावीत.

(i) Last three years statement of Annual turnover (Physical and Financial) duly certified and signed by the Chartered Account.

मागील तीन वर्षातील सनदी लेखापाल याने प्रमाणित केलेला वार्षिक उलाढाल अहवाल (भौतिक व आर्थिक)

(ii) Godown or Shop Registration Certificate.

साठवण किंवा दुकान गृह नोंदणी प्रमाणपत्र (प्राधिकृत अधिकारीचे)

DECLARATION घोषणा/जाहिरनामा

I/ We declare that the information given above is true to the best of my knowledge and belief and that I /We shall abide by the Boards Rules, a conditions laid down in the certificate and any instruction(s) given by the Board from time to time regarding conducting of business.

मी/आम्ही घोषित करतो की, वरील माहिती माझ्या/आमच्या ज्ञान व विश्वासानुसार सत्य आहे. मी/आम्ही मंडळाचे नियम, प्रमाणपत्राच्या अटी तसेच औषधी वनस्पती क्षेत्रासंबंधी मंडळाच्या वेळोवेळी असणा-या सूचनांचे पालन करण्याची हमी देतो.

Place:

Signature of Applicant(s)

ठिकाण:

With Seal

Dated:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

दिनांक

Minimum land required under cultivation – more than 4 ha. individually and 10 ha under cluster cultivation.

लागवडीखालील क्षेत्र कमीत कमी ४ हेक्टर वैयक्तिक लाभार्थीसाठी व १० हेक्टर समुह लागवडीसाठी

Note: 1) Strike out which ever is not applicable.

टिप: लागू नसेल ते खोडावे.

APPLICATION FOR REGISTRATION AS MANUFACTURES/PROCESSORS. - V

नोंदणी अर्ज नमुना क्र. ५

To,

The Managing Director,
Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board,
Sakhar Sankul, Shivajinagar,
Pune-411005.

प्रति,

व्यवस्थापकीय संचालक
महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन आणि औषधी वनस्पती मंडळ,
साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे-५

**Sub - Application for Grant of Certificate of Registration/Renewal as Manufacture/
Processor in Medicinal Plants Sector**

विषय - औषध निर्माते/संस्करक म्हणून नोंदणीकरण/नूतनीकरण प्रमाणपत्र प्राप्तीसाठी अर्ज

1.0 (a) Name and address of the applicant (s)/ (in block letter)

अर्जदाराचे नाव (ठळक अक्षरात)

i) Full name- पुर्ण नांव-

ii) Full Address- पुर्ण पत्ता-

iii) Pin code- पिनकोड-

iv) Telephone/Mobile no, Fax and E-mail Address(s)

दुरध्वनी/मोबाईल नंबर, फॅक्स, ई-मेल पत्ता

(b) Status (individual/firm/company/society/association/NGO/govt. undertaking/SHG-
(enclose xerox copies of registration duly attested). Tick mark at appropriate place.

स्थिती (व्यक्ती/संस्था/व्यापारी मंडळ (कंपनी)/सहकारी संस्था/सभा/असोसिएशन/अशासकीय
संस्था/शासन अधिकृत संस्था/स्वयं सहाय्यता गट इ. (√) योग्य ठिकाणी अशी खूण करावी.

(c) Date of establishment/engagement in the field of medicinal plants (trader enclose
profile)

स्थापना दिनांक/औषधी वनस्पती क्षेत्रातील कार्यकाल (व्यापा-यांनी प्रोफाईल जोडावी)

(d) Fresh - प्रथम/Renewal - नूतनीकरण

(e) Amount and details of fee remitted –

शुल्क (फी) रक्कम व तपशील

(f) If already registered, furnish details with the name of the State and Agency (attach copy of registration) at the time of renewal.

या पूर्वी नोंदणी झालेली असल्यास, नोंदणी झालेले राज्य व नोंदणी संस्था शासकीय वा शासकीयबाबत तपशील (नोंदणीकरण प्रत) नुतनीकरण करताना जोडावी.

(g) Address in full of the place(s) of storage/shop/processing plant/unit(s) etc., if any
गोदाम/दुकान/प्रक्रिया सयंत्र/कार्यक्षेत्र इ. चा पूर्ण पत्ता (असल्यास)

2.0 REGISTRATION AS MANUFACTURER:

औषध निर्माते:

(a) Address of Production Center/Processing Units

औषध निर्मिती/प्रक्रिया केंद्र पत्ता

(b) Details of drug manufacturing Licence

औषध निर्माण परवाना तपशील

i) License issuing authority (परवाना देणारी प्राधिकृत संस्था/अधिकारी)

ii) License no. (परवाना क्र.)

iii) Validity of License (परवाना वैधता)

Sr. No. अ. क्र.	Years वर्ष	Plant Parts used with Botanical name उपयुक्त भगासह वनस्पतीचे शास्त्रीय नाव	Quantity used (Qnt.) (Quin.) परिमाण (क्विं.)	Raw material (medicinal plant/part) purchased (details of last 3 years) कच्चा माल खरेदी तपशील (मागील ३ वर्षे)	Purchase Cost (Rs.) खरेदी मूल्य (रु.)

3) List of documents required to be attached with the application:

अर्जासोबत खालील कागदपत्रे जोडावीत.

१) Xerox copy of the license duly attested. (परवाना प्रमाणपत्राची सांक्षाकीत केल्ली छायाप्रत.)

2) Last three years financial transactions certified by the Chartered Account.

मागील तीन वर्षातील आर्थिक उलाढालीचा सनदी लेखापाल याने प्रमाणित केलेला अहवाल.

4) DECLARATION

घोषणा/जाहिरनामा

I/ We declare that the information given above are true to the best of my knowledge and belief and that I/We shall abide by the Boards Rules, the condition laid down in the certificate and any instruction(s) given by the Board from time to time regarding the conducting of business.

मी/आम्ही घोषित करतो की, वरील माहिती माझ्या/आमच्या ज्ञान व विश्वासानुसार सत्य आहे. मी/आम्ही मंडळाचे नियम, प्रमाणपत्राच्या अटी तसेच औषधी वनस्पती क्षेत्रासंबंधी मंडळाच्या वेळोवेळी असणा-या सूचनांचे पालन करण्याची हमी देतो.

Place:

Signature of Applicant(s)

ठिकाण:

With Seal

Dated:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

दिनांक

Note: 1) Strike out the unconcerned parts.

टिप: लागू नसेल ते क्षेत्र खोडावे

अर्ज नमुना क्र. १

राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अभियानातर्गत आदर्श रोपवाटीका स्थापन करणे घटक योजनेचा प्रस्ताव सादर करणेसाठी अर्ज

प्रति,

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी -----/
व्यवस्थापकीय संचालक, मराफावमं, पुणे

विषय- राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अभियानातर्गत आदर्श रोपवाटीका
स्थापन करणे.

महोदय,

मी ----- गांव ----- तालुका -----
-----, जिल्हा ----- माझ्या शेतजमीनीवर राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियानातर्गत चार हेक्टर
(मोठी)/एक हेक्टर (लहान) रोपवाटीका स्थापन करू इच्छितो. माझा या संदर्भातील तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

१. नांव -----
२. संपर्कासाठीचा पुर्ण पत्ता (फोन नं., फॅक्स, ई-मेल सह) -----
३. जन्मतारीख -----
४. शैक्षणिक अर्हता -----
५. जात/पोटजात -----
६. दर्जा- (वैयक्तिक/स्वयंसहाय्यता गट/सहकारी संस्था/संघ/अशासकीय संस्था/संघटना/कंपनी)
७. नियोजित रोपवाटीकेचे नांव व निश्चित ठिकाण -----

८. जमिनीचे ८अ वरील क्षेत्र -----
९. ७/१२ चे सर्व्हे नंबरनिहाय क्षेत्र -----
१०. कोणत्या औषधी वनस्पती प्रजातीचे मातृवृक्ष लागवड करणार याचा तपशील -----
- १०.१ प्रजाती ----- संख्या ----- क्षेत्र ----- हेक्टर -----
- १०.२ प्रजाती ----- संख्या ----- क्षेत्र ----- हेक्टर -----
- १०.३ प्रजाती ----- संख्या ----- क्षेत्र ----- हेक्टर -----
- १०.४ प्रजाती ----- संख्या ----- क्षेत्र ----- हेक्टर -----
११. सिंचन सुविधेचा तपशील -----
१२. बँकेकडून कर्ज घेतले असल्यास त्याबाबतचा तपशील
- १२.१ बँकेचे नांव -----
- १२.२ पत्ता -----
- १२.३ कर्जखाते क्रमांक -----

१२.४ कर्ज मंजूरी पत्र क्रमांक -----

१२.५ मंजूर केलेल्या कर्जाची रक्कम -----

१३. लाभार्थी संस्था ही आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असल्यास व प्रकल्प स्वखर्चाने उभारण्यास तयार असल्यास त्याचा तपशील.

१३.१ संस्थेचा मागील तीन वर्षातील प्रमाणित केलेला आर्थिक ताळेबंद अहवाल सादर करावा.

१३.२ आर्थिक सक्षमतेबाबत बँकचे प्रमाणपत्र

१४. इतर पुरक तपशील -----

१५. प्रकल्प अहवालाची प्रत सोबत जोडली आहे काय?

१६. एन.एच.बी./एन.एच.एम./एन.एम.पी.बी. किंवा इतर शासकीय संस्थेकडे अर्थसहाय्य मागितले/

घेतले असल्यास त्याबाबतचा तपशील -----

१७. प्रस्तावा सोबत जोडलेल्या इतर अनुषंगिक कागदपत्रांचा तपशील

आदर्श रोपवाटीका स्थापन करण्यासाठी एकूण रु. ----- एवढा खर्च झालेला असून या बाबी करीता असलेल्या अनुदानाच्या मापदंडानुसार येणा-या खर्चाच्या ५० टक्के रु. ----- किंवा कमाल रु. १० लक्ष/२ लक्ष यामध्ये कमी असेल ते अनुदान मिळण्यास विनंती आहे.

सोबत-प्रकल्प अहवाल व इतर दस्तऐवज

ठिकाण -

दिनांक -

लाभार्थीचे नांव, शिक्का व स्वाक्षरी
(फर्म)

टिप - आवश्यक नसेल ते खोडावे.

-

**FORMAT FOR SUBMISSION OF PROPOSAL FOR ESTABLISHMENT OF
MEDICINAL PLANTS NURSERY UNDER CENTRALLY SPONSORED SCHEME OF
NATIONAL MISSION ON MEDICINAL PLANTS.**

1. Title of the project.
2. Applicants Name with full address (incl. Tel. No., Fax No., e-mail).
3. Status. – Individual/SHG/Co. op./Association/NGO/Federation/Corporate. etc.
4. Species selected for Nursery –
5. Area of Nursery (in ha.)
6. Project Concept and Justification (in details.)
7. Physical and Financial requirements.
8. Means of finance.
 - a. Total Project cost. (‘Rs. in lacs)
 - b. Own Resource. (---do---)
 - c. Bank Loan. (---do---)
 - d. MSHMPB assistance. (---do---)
9. Details of financial assistance received from other agencies (including NMPB) for cultivation.

Agency –
Amount-
Year-
Purpose-
Status of work-
10. Details of supporting documents-
11. Draft to be issued in favour of -----
12. Certified that the information given above is correct and I/we agree to abide by the rules and regulation of the Board for utilization of the financial assistance sought for. No financial assistance/grant has been sought and/or obtained from any Central or State Govt. Organization.

Date:

**Signature of the Applicant
Seal**

अर्ज नमुना क्र. २

राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अभियानातर्गत औषधी वनस्पतीची लागवड करणे या घटक योजनेचा प्रस्ताव सादर करणेसाठी अर्ज

प्रति,

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी -----/
व्यवस्थापकीय संचालक, मराफऔवमं, पुणे

विषय- राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियान अभियानातर्गत औषधी वनस्पतीची लागवड करणे.

महोदय,

मी ----- गांव ----- तालुका -----, जिल्हा ----
----- माझ्या शेतजमीनीवर राष्ट्रीय औषधी वनस्पती अभियानातर्गत -----
----- या औषधी वनस्पतीची लागवड करू इच्छितो. माझा या संदर्भातील तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

१. नांव -----
२. संपर्कासाठीचा पुर्ण पत्ता (फोन नं., फॅक्स, ई-मेल सह) -----
३. जन्मतारीख -----
४. शैक्षणिक अर्हता -----
५. जात/पोटजात -----
६. दर्जा- (वैयक्तिक/स्वयंसहाय्यता गट/सहकारी संस्था/संघ/अशासकीय संस्था/संघटना/कंपनी)
७. नियोजित औषधी वनस्पती लागवडीचे निश्चित ठिकाण -----

८. जमिनीचे ८अ वरील क्षेत्र -----
९. ७/१२ चे सर्व्हे नंबरनिहाय क्षेत्र -----
१०. कोणत्या औषधी वनस्पती प्रजातीचे लागवड करणार याचा तपशील -----
- १०.१ प्रजाती ----- क्षेत्र ----- हेक्टर
- १०.२ प्रजाती ----- क्षेत्र ----- हेक्टर
- १०.३ प्रजाती ----- क्षेत्र ----- हेक्टर
- १०.४ प्रजाती ----- क्षेत्र ----- हेक्टर
११. एकूण लागवडीखालील क्षेत्र ----- हेक्टर
१२. सिंचन सुविधेचा तपशील -----
१३. प्रकल्प कालावधी
१४. प्रकल्प संकल्पना आणि समर्थन (तपशीलासह) - सोबत विस्तृत प्रकल्प अहवाल जोडण्यात यावा.
१५. प्रकल्प राबविण्यासाठी भौतिक आणि वित्तीय आवश्यकता
१६. प्रकल्प उभारणीसाठी आर्थिक स्रोत

- अ. एकूण प्रकल्प खर्च (रु. ----- लक्ष)
- ब. स्वतःचे भांडवल (रु. ----- लक्ष)
- क. बँकेचे कर्ज (रु. ----- लक्ष)
- ड. मराफाँवमं कडून अर्थसहाय्य (रु. ----- लक्ष)
१७. बँकेकडून कर्ज घेतले असल्यास त्याबाबतचा तपशील
- १७.१ बँकेचे नांव -----
- १७.२ पत्ता -----
- १७.३ कर्जखाते क्रमांक -----
- १७.४ कर्ज मंजूरी पत्र क्रमांक -----
- १७.५ मंजूर केलेल्या कर्जाची रक्कम -----
१८. लाभार्थी संस्था ही आर्थिकदृष्ट्या सक्षम असल्यास व प्रकल्प स्वखर्चाने राबविण्यास तयार असल्यास त्याचा तपशील.
- १८.१ संस्थेचा मागील तीन वर्षातील प्रमाणित केलेला आर्थिक ताळेबंद अहवाल सादर करावा.
- १८.२ आर्थिक सक्षमतेबाबत बँकेचे प्रमाणपत्र
१९. एन.एच.बी./एन.एच.एम./एन.एम.पी.बी. किंवा इतर शासकीय संस्थेकडून लागवडीसाठी अर्थसहाय्य मागितले/घेतले असल्यास त्याबाबतचा तपशील -----
- अ) संस्था-
- ब) रक्कम-
- क) वर्ष-
- ड) अर्थसहाय्याचा हेतू-
- ई) प्रकल्पाची सद्यस्थिती-
२०. प्रस्तावा सोबत जोडलेल्या इतर अनुषंगिक कागदपत्रांचा तपशील
- अ) १०० रु. स्टॅंपवरील औषधी वनस्पतीच्या विक्रीबाबत खरेदीदाराशी केलेला नोटलाईड सामंजस्य करार (एमओयू)
- ब) विहित नमुन्यातील बँक अंप्रायझल रिपोर्ट व बँक कर्जमंजूरी पत्र
- क) जमीन मालकी हक्काचे दस्तऐवज (७/१२, ८अ)/जमीन भाडेकरारनामा दस्तऐवज
- ड) मराफाँवमं कार्यालयाकडे नोंदणी केल्याचे प्रमाणपत्र
- ई) संस्था नोंदणी प्रमाणपत्र, बायलॉज, एमओए, व इतर आवश्यक दस्तऐवज (साक्षांकित छायाप्रत)
२१. असे प्रमाणित करण्यात येते की, वर दिलेली सर्व माहिती अचूक असून मंडळाकडे मागितलेल्या वित्तीय सहाय्याच्या उपयोगिताबाबत मंडळाचे नियम व विनियमांचे पालन करण्यास आमची संमती आहे.
२२. योजनेचा लाभ घेण्याकरिता अटी व शर्ती मान्य असून त्यानुसार अंमलबजावणी करण्यास आमची तयारी आहे.
२३. योजनेतर्गत शासनाने ठरवून दिलेली खर्च प्रमाणके ही मला मंजूर असतील व निश्चित केलेल्या

खर्चापेक्षा अधिक खर्च झाल्यास तो स्वखर्चातून करण्यात येईल

औषधी वनस्पतीची लागवड करण्यासाठी एकूण रु. ----- एवढा खर्च झालेला असून या बाबी करीता असलेल्या अनुदानाच्या मापदंडानुसार येणा-या खर्चाच्या ----- टक्के रु. ----- किंवा कमाल रु. ----- यामध्ये कमी असेल ते अनुदान मिळण्यास विनंती आहे.

सोबत-प्रकल्प अहवाल व इतर दस्तऐवज

ठिकाण -

दिनांक -

लाभार्थीचे नांव, शिक्का व स्वाक्षरी
(फर्म)

टिप-लागू नसेल ते खोडावे.

परिशिष्ट-अ

SUMMARY OF UNIT COST OF MEDICINAL PLANT SPECIES

S. No.	Crop Name	Botanical name	Cost Per acre (Rs.)	Cost norms per Hectare (Rs.)
1	Amla	Emblica officinalis	26,000	65,000
2	Anantmool	Hemidesmus indicus	14,000	35,000
3	Archa	Rheum emodi	81,000	2,02,000
4	Arjun	Terminalia arjuna	18,000	45,000
5	Ashok	Saraca asoca	25,000	62,500
6	Ashwagandha	Withania somnifera	10,000	25,000
7	Atis	Aconitum heterophyllum	44,000	110,000
8	Bach	Acorus calamus	25,000	62,500
9	Bael	Aegle marmelos	16,000	40,000
10	Bahera	Terminalia bellirica	16,000	40,000
11	Bankakri	Podophyllum hexandrum	40,000	100,000
12	Beledona	Atropa belladonna	25,000	62,500
13	Bhumlamalaki	Phyllanthus amarus	11,000	27,500
14	Bixa	Bixa orellana	42,000	1,05,000
15	Brahmi	Bacopa monnieri	16,000	40,000
16	Chirata	Swertia chirata	33,000	82,500
17	Chitronella	Cymbopogon winterianus	20,000	50,000
18	Cinnamon	Cinnamomum zeylanicum	31,000	77,500
19	Coleus	Coleus forskholii	17,200	43,000
20	Daruhaldi	Berberis aristata	25,000	62,500
21	Gambari	Gmelina arborea	18,000	45,000
22	Ghrit Kumari	Aloe vera	17,000	42,500
23	Giloe	Tinospora cordifolia	11,000	27,500
24	Gudmar	Gymnema sylvestre	10,000	25,000
25	Guggal	Commiphora wightii	64,000	1,60,000
26	Harar	Terminalia chebula	16,000	40,000
27	Jatamansi	Nardostachys jatamansi	81,000	2,02,000
28	Kalihari	Gloriosa superba	55,000	137,500
29	Kalmegh	Andrographis paniculata	10,000	25,000
30	Kokkum	Garcinia indica	25,000	62,500
31	Konch	Mucuna prurita	8,000	20,000
32	Kuth	Saussurea costus	35,000	87,500
33	Kutki	Picrorhiza kurrooa	45,000	112,500
34	Lemon grass	Cymbopogon flexuosus	20,000	50,000
35	Makoy	Solanum nigrum	10,000	25,000
36	Mandukparni	Centella asiatica	16,000	40,000
37	Manjishtha	Rubia cordifolia	40,000	1,00,000
38	Mint	Mentha piperita/ Mentha arvensis	16,000	40,000
39	Mulethi	Glycyrrhiza glabra	40,000	100,000
40	Muskdana	Abelmoschus moschatus	8,000	20,000
41	Neem	Azadirachta indica	15,000	37,500
42	Patchouli	Pogostemon coblem	26,000	65,000
43	Pippali	Piper longum	25,000	62,500
44	Punarnava	Boerhaavia diffusa	12,000	30,000

S. No.	Crop Name	Botanical name	Cost Per acre (Rs.)	Cost norms per Hectare (Rs.)
45	Pushkar Mool	Inula racemosa	15,120	37,800
46	Ratalu	Dioscorea bulbifera	25,000	62,500
47	Sadabahar	Catharanthus roseus	10,000	25,000
48	Sarpgandha	Rauwolfia serpentina	25,000	62,500
49	Sea Buckthorn	Hippophoe rhamnoides	20,000	50,000
50	Sena	Cassia angustifolia	10,000	25,000
51	Shatavar	Asparagus racemosus	25,000	62,500
52	Siris	Albizzia lebbeck	15,000	37,500
53	Stevia	Stevia rebaudiana	1,25,000	3,12,500
54	Tagar	Valeniana wallichii	24,000	60,000
55	Tulsi	Ocimum sanctum	12,000	30,000
56	Viavidang	Embelia ribes	17,000	42,500

Note:

- (1) Economics on cultivation have been finalized based on reports of NABARD, CSIR, ICAR, ICFRE, Forest Deptt., NHB and other reliable sources.
- (2) Economics of species have been worked out on the basis of inputs in the form of elite quality planting material.
- (3) These cost norms do not include expenditure towards manpower, infrastructure development, and cost of land.
- (4) More plants may be added to this list as and when cost norms become available.

परिशिष्ट-ब

**LIST OF PRIORITIZED PLANTS FOR DEVELOPMENT AND CULTIVATION
UNDER SCHEME OF NMPB PLANTS ELIGIBLE FOR 20% SUBSIDY**

Sr. No.	Botanical Name	Common Name	Eligible subsidy (%)	Remark
1.	<i>Acorus calamus</i> Linn.	Vach	20	
2.	<i>Aloe vera</i> (Linn.) Burn.	Ghritkumari	20	
3.	<i>Andrographis paniculata</i> (Linn.) Burn	Kalmegh	20	
4.	<i>Artemisia annua</i> (Linn.)	Artemisia	20	
5.	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	Shatavari	20	
6.	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	Neem	20	
7.	<i>Bacopa monnieri</i> (L.) Pennell	Brahmi	20	
8.	<i>Boerhaavia diffusa</i> Linn.	Punarnava	20	
9.	<i>Cassia angustifolia</i> Vahl.	Senna	20	
10.	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	Patang	20	
11.	<i>Centella asiatica</i> (Linn.) Urban	Mandookparni	20	
12.	<i>Chlorophytum borivillianum</i> Sant.	Shwet Musali	20	
13.	<i>Cinnamomum verum</i> Presl <i>C. tamala</i> and <i>C. camphora</i>	Dalchini, Tejpat, Kapoor	20	
14.	<i>Coleus barbatus</i> Benth.	Pather Chur	20	
15.	<i>Coleus vettiveroides</i> K.C. Jacob	Hrivera	20	
16.	<i>Convolvulus microphyllus</i>	Shankhpushpi	20	
17.	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem & schult	Krsna sariva	20	
18.	<i>Digitalis purpurea</i> Linn.	Foxglove	20	
19.	<i>Dioscorea bulbifera</i> Linn.	Rotalu, Gethi	20	
20.	<i>Embelia ribes</i> Burm. f.	Vai Vidang	20	
21.	<i>Emblica officinalis</i> Gaertn.	Amla	20	
22.	<i>Garcinia indica</i> Choisy	Kokum	20	Commercial Crop
23.	<i>Ginkgo biloba</i>	Ginkgo	20	
24.	<i>Gymnema sylvestre</i> R. Br.	Gudmar	20	
25.	<i>Hedychium spicatum</i> Buch-Ham.ex Smuth	Kapur kachari	20	
26.	<i>Hemidesmus indicus</i> R.Br.	Anantmool, Indian Sarsaparilla	20	
27.	<i>Holarrhena antidysenterica</i> Wall.	Kurchi/Kutaj	20	
28.	<i>Ipomoea petaloidea</i> Choisy	Vrddhadaruka	20	
29.	<i>Ipomoea turpethum</i> R. Br.	Trivrit	20	
30.	<i>Litsea glutinosa</i>	Listea	20	
31.	<i>Lepidum sativum</i> Linn.	Chandrasur	20	
32.	<i>Mucuna prurita</i> Linn.	Konch	20	
33.	<i>Ocimum sanctum</i> Linn.	Tulsi	20	
34.	<i>Phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn.	Bhumi amlaki	20	
35.	<i>Piper longum</i> Linn.	Pippali	20	
36.	<i>Pluchea lanceolata</i> (DC) CB Clark.	Rasna	20	
37.	<i>Solanum nigrum</i> Linn.	Makoy	20	

Sr. No.	Botanical Name	Common Name	Eligible subsidy (%)	Remark
38.	<i>Stevia rebaudiana</i>	Madhukari	20	Export Potential
39.	<i>Terminalia arjuna</i> (Roxb.) Wt. & Arn.	Arjuna	20	
40.	<i>Terminalia bellirica</i> Gaertn.	Behera	20	
41.	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	Harad	20	
42.	<i>Tinospora cordifolia</i> Miers	Giloe	20	
43.	<i>Vitex nigundo</i>	Nirgundi	20	
44.	<i>Withania somnifera</i> (Linn.) Dunal	Ashwagandha	20	
45.	<i>Woodfordia fruticosa</i> Kurz.	Dhataki	20	

Plants eligible for 50% subsidy

Sr. No.	Botanical Name	Common Name	Eligible subsidy	Remark
46.	<i>Aegle marmelos</i> (Linn) Corr.	Beal	50	LG, Root
47.	<i>Albizia lebeck</i> Benth.	Shirish	50	LG, Bark
48.	<i>Alstonia scholaris</i> R.Br.	Satvin, Saptaparna	50	LG, Bark
49.	<i>Altingia excelsa</i> Noronha	Silarasa	50	
50.	<i>Anacyclus pyrethrum</i> DC.	Akarkara	50	
51.	<i>Atropa belledona</i>	Atropa	50	
52.	<i>Coscinum fenastratum</i> (Gertn) Colebr.	Peela Chandan	50	
53.	<i>Crataeva nurvala</i> Buch – Ham.	Varun	50	LG, Bark
54.	<i>Dactylorhiza hatagirea</i> hatagirea (D.Don) Soo	Salampanja	50	
55.	<i>Gloriosa superba</i> Linn.	Kalihari	50	
56.	<i>Glycyrrhiza glabra</i> Linn.	Licorice Roots, Mule	50	
57.	<i>Gmelina arborea</i> Linn.	Gambhari	50	LG, Root
58.	<i>Hippophae rhamnoides</i> Linn.	Seabuckthorn	50	
59.	<i>Inula racemosa</i> Hk. f.	Pushkarmool	50	
60.	<i>Leptadenia reticulate</i> (Retz) Wt. & Arn.	Jivanti	50	
61.	<i>Mesua ferrea</i> Linn.	Nagakeshar	50	LG
62.	<i>Panax pseudo-ginseng</i>	Ginseng	50	
63.	<i>Parmelia perlata</i> Ach.	Saileya	50	HA, SG
64.	<i>Piper cubeba</i> Linn. f.	Kababchini	50	
65.	<i>Plumbago zeylanica</i> Linn.	Chitrak	50	
66.	<i>Pueraria tuberosa</i> DC.	Vidarikand	50	
67.	<i>Premna integrifolia</i> Linn.	Agnimanth	50	HA, Root
68.	<i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	Beejasar	50	
69.	<i>Rauwolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	Sarpgandha	50	MG, Root
70.	<i>Salacia reticulata</i> , <i>Salacia oblongata</i>	Saptachakra (Saptara)	50	
71.	<i>Saraca asoca</i> (Roxb.) De Wilde	Ashok	50	LG, Bark
72.	<i>Smilax china</i> Linn.	Hrddhatri (Madhu Chob Chini Lokhande)	50	
73.	<i>Stereospermum suaveolens</i> DC.	Patala	50	LG, Root
74.	<i>Tacomella undulate</i> (Sm.) Seem.	Rohitak	50	
75.	<i>Tylophora asthmatica</i>	Damabooti	50	
76.	<i>Taxus wallichiana</i> Linn.	Thuner, Talispatra	50	
77.	<i>Urarea picta</i> (Jacq.) Desv.	Prishnaparni	50	

Plants eligible for 75% subsidy

Sr. No.	Botanical Name	Common Name	Eligible subsidy	Remark
78.	<i>Aconitum ferox</i> Wall./ <i>A. balfourii</i>	Vatsnabh	75	HA
79.	<i>Aconitum heterophyllum</i> Wall. ex Royle	Atees	75	HA
80.	<i>Aquilaria agallocha</i> Roxb.	Agar	75	HA, LG, Endangered
81.	<i>Berberis aristata</i> DC.	Daruhaldi	75	HA, Root
82.	<i>Commiphora wightii</i> (Arn.) Bhandari	Guggal	75	LG, Low Yield
83.	<i>Ferula foetida</i> Regel.	Hing	75	LG, Resin from base of stem
84.	<i>Gentiana kurroo</i> Royle	Trayamana	75	HA
85.	<i>Nardostachys jatamansi</i> DC.	Jatamansi	75	HA, Rhizome
86.	<i>Oroxylum indicum</i> Vent.	Syonaka	75	LG, Root
87.	<i>Picrohiza kurroa</i> Benth. ex Royle	Kutki	75	
88.	<i>Podophyllum hexandrum</i> Royle.	Bankakri, Indian podophyllum	75	HA, LG
89.	<i>Polygonatum cirrhifolium</i> Wall.	Mahameda	75	
90.	<i>Pterocarpus santalinus</i>	Raktachandan, Red sanders	75	LG, Wood
91.	<i>Santalum album</i> Linn.	Chandan	75	LG, Wood
92.	<i>Saussurea costus</i> C.B. Clarke	Kuth, Kustha	75	
93.	<i>Swertia chirata</i> Buch-Ham	Chirata, Charayatah	75	HA

HA - High Altitude

LG - Long Gestation

MG - Medium Gestation

SG - Short Gestation

Uni - Universal

शंभर रुपयाच्या मुद्रांकित कागदावर (नोटराईज्ड)

कराराचे ज्ञापन (एमओयु)

हे कराराचे ज्ञापन, खरेदीदार (पुर्ण नांव/नावे आणि पत्ता/पत्ते) -----
यात यापुढे पहिला पक्षकार म्हणून संबोधलेले आणि शेतकरी (पुर्ण नांव/नावे आणि पत्ता/पत्ते) -----
-----यात यापुढे दुसरा पक्षकार
म्हणून संबोधलेले यांच्या मध्ये दिनांक ----- रोजी केलेले आहे.

ज्याअर्थी, पहिला पक्षकार स्वतःच्या मालकीच्या किंवा भाडेपट्ट्यांनी संपादित केलेल्या जमिनीवर औषधी वनस्पतीची लागवड करणा-या दुस-या पक्षकाराकडून वनस्पती औषधी द्रव्याचा कच्चा माल खरेदी करण्यास इच्छुक आहे. ज्याअर्थी दुसरा पक्षकार उक्त जमिनीवर औषधी वनस्पतीच्या लागवडीचे उक्त काम करण्यास इच्छुक आहे. त्याअर्थी करार विलेखाचा तपशील पुढील प्रमाणे आहे :

१. वनस्पतीच्या कच्च्या मालाचा तपशील :

- अ. लागवड करावयाच्या प्रजातीचे (प्रजातीची) नाव/नावे.
- ब. लागवड करावयाचे रोपण साहित्य प्राप्त करण्याच्या साधनांचा तपशील.
- क. व्यापारासाठी तयार करावयाचे अदमासे परिमाण.

२. लागवडीसाठी असणा-या क्षेत्रफळाचा तपशील

१. प्रत्येक जाती/रोप (रोपे) यांचा अदमासे रुजण्याचा काळ/कापणी काळ.

४. पुढील बाबींसंबंधी अटी :

अ. कराराची विधिग्राह्यता वर्षामध्ये (वर्षामध्ये)

ब. पक्षकारांनी संमत केलेले परक्राम्य मुल्य नमुद करावे.

क. विवाद अधिकारीता, जर कोणती असल्यास विनिर्दिष्ट करावी.

१. कोणतीही इतर संबंधित माहिती

पहिल्या पक्षकाराची स्वाक्षरी

साक्षीदार १ (संपूर्ण पत्त्यासह)

साक्षीदार २ (संपूर्ण पत्त्यासह)

दुस-या पक्षकाराची स्वाक्षरी

साक्षीदार १ (संपूर्ण पत्त्यासह)

साक्षीदार २ (संपूर्ण पत्त्यासह)

ON HUNDRED RUPEES STAMP PAPER (Notarized)

MEMORANDUM OF UNDERSTANDING (MoU)

**This MoU is made on ----- (date) ----- between the Buyer(s) (full name and complete address) ----- hereafter called the first party and the Farmer(s) (full name and complete address) --
----- hereafter called the second party.**

WHEREAS the first party is willing to buy back herbal raw drugs from the second party who undertakes cultivation of medicinal plant in the land owned or land acquired on lease by the second party is willing to execute the said work of cultivation of herbal plants on the said land. The details of deed of agreement are as under.

- 1. Details of the plant/raw material:**
 - a) Name (s) of the species to be cultivated.
 - b) Particulars of **source** of planting material to be cultivated.
 - c) Approximate quantity to be traded.

- 2. Details of area for cultivation.**

- 3. Approximate gestation/harvesting period of each species/plant(s).**

- 4. Terms regarding:**
 - a) Validity of agreement in year(s).
 - b) Mention about negotiable price agreed by the parties.
 - c) The jurisdiction of dispute, if any, may be specified.

- 5. Any other relevant information.**

Signature of the first party

Signature of the Second party

Witnesses 1
(With full address)

Witnesses 1
(With full address)

Witnesses 2
(With full address)

Witnesses 2
(With full address)

(On Bank Letter head with outward no & date)

Proforma of Bank Appraisal
For

MAHARASHTRA STATE HORTICULTURE AND MEDICINAL PLANTS BOARD PROJECT

1. Name of the Bank:
2. Name of the Applicant:
3. Constitution: (Individual or Otherwise)
4. Purpose of Loan:
5. Administrative Office (Address, Phone, Fax):
6. Location of the Project:
7. Project Duration:
8. Nature/main activities of the Project
(in brief) :
9. Financial aspect of the project. Bank:
finance and period of implementation

Total project cost and other financial projects (item-wise), means of finance as detailed below:

1.	2.	3.	4.	5.
Head	Total Cost (Amount in Rs.)	Applicant's contribution (Amount in Rs.)	Bank finance (Amount in Rs.)	Financial assistance from MSHMPB 20/50/75% (Rs. lakh)
Development by borrower through his own resources				
Items				
Bank consideration				
Items				
Total				

For project cost and its appraisal, fencing, bore wells, labour (quarter wise) if developed by the promoter from his resources. The Bank has appraise the proposal and sanction term loan for item like land leveling irrigation/drip irrigation system pertaining to medicinal plants crops.

As per above details and financial aspects **term loan** could be disbursed phase wise.

10. Repayment Schedule.

Date:

(Bank Manager)
(Seal with Signature)

(On Bank Letter head with outward no & date)

LOAN SACTION CERTIFICATE

This is to certify that our Bank ----- has sanctioned a
Term Loan Account Number ----- in favour of Sh./Ms./Mrs. -----
-----R/o -----
----- for Rs.----- (Rupees -----
----- only) For project of -----
-----under National Mission on Medicinal Plants Scheme.

This is for in favour of Maharashtra State Horticulture and Medicinal Plants Board
(MSHMPB) for needful.

Date:

(Bank Manager)
(Seal with Signature)